

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Állam- és Jogtudományi Szekció

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:
Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

**Joghatóság és alkalmazandó jog az *umbrella*
clause-on alapuló beruházásvédelmi eljárásokban**

Kézirat lezárásának dátuma:

2024/11/04

Tartalom

I. Bevezetés	1
II. Alapfogalmak és struktúra.....	3
III. A probléma alapjai – az SGS-ügyek	5
III.1. Az SGS v. <i>Pakistan</i> ügy	5
III.2. Az SGS v. <i>Philippines</i> ügy.....	7
IV. Az <i>umbrella clause</i> értelmezése és jogi természete	9
IV.1. Az <i>umbrella clause</i> alapvető joghatásai	9
IV.2. Az <i>umbrella clause</i> jogalap-funkciója a választottbíróági eljárásokban	12
V. A joghatóság és az alkalmazandó jog dogmatikai modellje.....	13
V.1. Joghatóság.....	13
V.1.1. Az <i>umbrella clause</i> által lefedett kötelezettségek köre	13
V.1.2. Az <i>umbrella clause</i> által lefedett kötelezettségszegések	16
V.2. Alkalmazandó jog	21
V.2.1. A jogalap-értelmezésből levezethető alkalmazandó jog	21
V.2.2. A nemzeti jog, mint funkcionális ténykérdés	23
VI. A szerződéses fórumválasztási klauzulák hatása	28
VI.1. A szerződéses vitarendezési klauzulák eltérő értelmezései	28
VI.2. A nemzeti jog kettős szerepe	30
VII. Konklúzió	36
VIII. Irodalomjegyzék	38
VIII.1. Nemzetközi Egyezmények, Egyezménytervezetek	38
VIII.2. Nemzetközi bírósági és választottbíróági ügyek	38
VIII.3. Kommentárok, jelentések	41
VIII.4. Szakirodalom	41
VIII.4.1. Könyvek, könyvfejezetek, önálló publikációk	41
VIII.4.2. Folyóiratcikkek	43
VIII.5. Egyéb források.....	45
Az ábrák jegyzéke	46

Joghatóság és alkalmazandó jog az *umbrella clause*-on alapuló beruházásvédelmi eljárásokban

I. Bevezetés

A fogadó államokat az egyes beruházókkal szemben vállalt kötelezettségeik betartására kötelező klauzulák évtizedek óta számos beruházásvédelmi egyezmény részét képezik.¹ Ennek ellenére a leggyakrabban *umbrella clause* néven említett rendelkezések jogi értelmezése a mai napig tisztázatlan: egyes szerzők a beruházásvédelmi egyezmények védelmi standardjainak egyik legvitatottabbjaként hivatkoznak rá.² Az *umbrella clause* az uralkodó szakirodalmi nézet szerint a nemzetközi jog egyik legfontosabb alapelvét képező *pacta sunt servanda* elv megjelenése a beruházásvédelmi egyezményekben.³ Ennek fényében különösen aggasztó, hogy sem a jogirodalom, sem a választottbírói gyakorlat nem nyújt egyértelmű, egységes értelmezést e klauzulákhoz.

Az *umbrella clause* által keltett bizonytalanságot mára az egyezményeket alkotó államok is felismerték. Egyes országok – például Ausztria – a hagyományos szövegezés kiegészítésével, részletezésével igyekeznek tisztázni nyitott kérdéseket.⁴ Olyan jelentős tőkeexportáló országok, mint Németország és Svájc, továbbra is szorgalmazzák az *umbrella clause*-ok jelenlétét egyezményeikben.⁵ Az általános egyezmény-szövegezési trend azonban az ellenkező irányba mutat. A korábbi évtizedekben született kétoldalú beruházásvédelmi egyezményekben (*bilateral investment treaty*, a továbbiakban: BIT) relatíve gyakori elem volt az *umbrella clause*; a 2000-es években még a BIT-k nagyjából 40%-a tartalmazott ilyen klauzulát.⁶ Napjainkra azonban az „újgenerációs” egyezmények jellemzőjévé vált az *umbrella clause* hiánya.⁷ Egy 2015 és 2017 között vizsgált időszakban csupán az újonnan kötött egyezmények 3,7%-a tartalmazott *umbrella clause*-t.⁸ Olyan jelentős országok, mint például az Amerikai Egyesült Államok, nyíltan változtattak az *umbrella clause*-t illető, korábban pozitív

¹ YANACA-SMALL (2006), 4-5. o.

² PEREIRA DE SOUZA FLEURY (2015), 679. o.

³ DOLZER, KRIEBAUM, SCHREUER (2022), 274. o.

⁴ BERNASCONI-OSTERWALDER és JOHNSON (2011), 6. o.

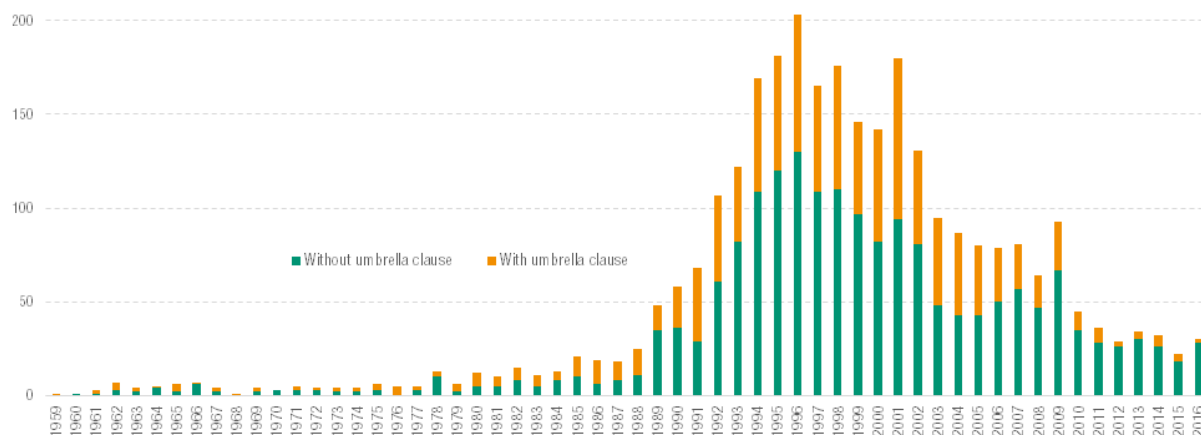
⁵ PEREIRA DE SOUZA FLEURY (2015), 691. o.

⁶ GADELISHINA (2013), 806. o.

⁷ UNCTAD: Mapping of IIA clauses.

⁸ PEREIRA DE SOUZA FLEURY (2017).

megítélésükön.⁹ Ezen trendek nyomán egyes szerzők már az *umbrella clause* egyezményes gyakorlatból való kivezetéséről írnak.¹⁰

1. ábra: Az *umbrella clause*-t tartalmazó (narancs), illetve nem tartalmazó (zöld) új beruházásvédelmi egyezmények számának alakulása. Forrás: UNCTAD, IIA Mapping Project.

Az *umbrella clause*-zal kapcsolatos újkeletű szekpticizmust legalábbis részben az értelmezés nehézsége, illetve az ebből következő bizonytalan választottbírószági gyakorlat alapozza meg. Nem elhanyagolandók továbbá a nemzetköz beruházásvédelmi jogban egyre erőteljesebben megjelenő fenttarthatósági, környezet- és klímavédelmi megfontolások sem.¹¹ Egy, az *umbrella clause* kivezetéséről szóló írás többek között a következő tisztázatlan kérdéseket sorolta fel: az egyezményen, illetve a szerződésen alapuló követelések megkülönböztetése, az államhatalmi elem jelenlétének követelménye az *umbrella clause* által lefedett szerződésszegés esetén, illetve a szerződéses vitarendezési klauzulák viszonya az *umbrella clause*-zal, illetve az egyezményen alapuló vitarendezéssel.¹² Ezek a kérdések – melyek megítélése meghatározó jelentőségű az *umbrella clause* jövőjét illetően – képezik jelen tanulmány fókuszát is.

A joghatóság, illetve az alkalmazandó jog alapvető kérdések bármely nemzetközi választottbírószági eljárásban – az *umbrella clause*-on alapuló jogviták esetén azonban pontosan ezek azok a jogkérdések, melyekre a mai napig nem született konszenzusos megoldás. Az *umbrella clause* alapvető működésének értelmezése területén a közelmúltbeli gyakorlat

⁹ BERNASCONI-OSTERWALDER és JOHNSON (2011), 6. o.

¹⁰ PEREIRA DE SOUZA FLEURY (2015), 679. o.

¹¹ UNCTAD (2023), 11. o.

¹² PEREIRA DE SOUZA FLEURY (2017).

áttekintése alapján is legalább három különböző iskola azonosítható.¹³ E tanulmány célja, hogy a korábbi szakirodalomra és esetjogra építve dogmatikai szemlélettel vizsgálja a joghatóság és alkalmazandó jog kérdését *umbrella clause*-on alapuló jogvitákban, szintetizálva a nemzetközi köz- és magánjog, illetve eljárásjog szempontjait. A tanulmány egyik alapfelvetése, hogy a joghatóság és az alkalmazandó jog egyaránt levezethető az *umbrella clause* dogmatikailag megalapozott értelmezéséből. Az *umbrella clause*-t egy önálló, nemzetközi jogi jogalapként értelmezve megalkotható egy komplex modell, amely mindkét kérdésre rendszerszintű választ ad.

A fent bemutatott trendek ellenére az *umbrella clause* továbbra is fontos elemét képezi a nemzetközi beruházásvédelmi jognak. A választottbíróági eljárások jelentős többsége még napjainkban is a 20. század során kötött – tehát *umbrella clause*-t relatíve nagy valószínűséggel tartalmazó – egyezményeken alapul.¹⁴ Így továbbra is a jogtudomány kiemelt célja kell, hogy legyen az *umbrella clause* helyes értelmezésének feltárása, az egységes és kiszámítható joggyakorlat kialakításának elősegítése. Mindez a nemzetközi beruházásvédelmi rezsím reformja szempontjából is lényeges: az *umbrella clause* csak kellően megalapozott és tiszta jelentéstartalom birtokában válhat a 21. századi nemzetközi vitarendezés elfogadott és előremutató elemévé.

II. Alapfogalmak és struktúra

A tanulmány fő vizsgálódási területe az *umbrella clause*-on alapuló követelések esetén felmerülő joghatósági és alkalmazandó jogi kérdések. E fogalmak azonban a kérdések szinte végtelenül széles körét fedik le. A joghatóság tekintetében megkülönböztethető egy választottbíróóság személyi (*ratione personae*) és tárgyi (*ratione materiae*) joghatósága. Az „alkalmazandó jog” kifejezés kapcsán szintén kérdésként merülhet fel, hogy pontosan milyen jogkérdésre alkalmazandó jogot tárgyalunk. A beruházásvédelmi jogra kifejezetten jellemző, hogy egy jogvitán belül számos eltérő jogkérdés merül fel, amelyekre eltérő anyagi jogot kell alkalmazni.¹⁵

A joghatóság tekintetében a vizsgálódás tárgyát elsősorban a *ratione materiae* joghatóság képezi. Fontos látni, hogy a beruházásvédelmi vitarendezés esetén a tárgyi joghatóság egy sokkal összetettebb kérdést jelent, mint a hagyományos perjogban. Ennek oka, hogy egy

¹³ ROWE és PORTMAN (2021).

¹⁴ UNCTAD (2023), 9. o.

¹⁵ DOUGLAS in: CRAWFORD (2010), 832. o.

beruházásvédelmi egyezményen alapuló választottbíróági eljárásban a tanács joghatósága sok esetben szorosan összefügg az érvényesíteni kívánt anyagi jogi rendelkezés terjedelmével.¹⁶ Gyakoriak az olyan vitarendezési klauzulák, melyek alapján egy választottbíróági tanácsnak kizárólag az egyezmény szubsztantív rendelkezéseinek megsértéséből származó követelések elbírálására áll fenn a joghatósága. Vagyis a tanácsnak már a joghatósági fázisban meg kell arról győződnie, hogy a követelés alapján fennáll az egyezmény megsértésének elméleti lehetősége.¹⁷ Ebből következően az *umbrella clause*-követelések joghatósági kérdései nem választhatóak el az anyagi joghatás kérdésétől: ha ugyanis egy tanács nem fogadja el, hogy a beruházó által állított magatartás a fogadó állam részéről az egyezmény megsértésének minősülhet az *umbrella clause* joghatása által, akkor már a joghatósági fázisban, további bizonyítás nélkül visszautasíthatják a követelést.¹⁸ Így jelen tanulmány joghatósági kérdéseket tárgyaló része szükségszerűen szól arról, hogy milyen jellegű követelések támaszthatóak egy *umbrella clause* alapján.

A fentiekből már látható, hogy a beruházásvédelmi vitarendezés sajátosságai következtében szoros összefüggés áll fenn a joghatósági és az anyagi jogi kérdések között – így az anyagi jogi kérdésekre alkalmazandó jog tárgyalása rendszerszinten összefügghet a joghatósági kérdésekkel. A tanulmány tehát a joghatóságról szóló részben felvázolja egy *umbrella clause* követelés szükséges, konstitutív elemeit, majd az alkalmazandó jogról szóló részekben tárgyalja, hogy milyen anyagi jog alapján kell megállapítani ezen konstitutív elemek fennállását. Az így felállított, belső összefüggésekre épülő modell alapján lehetséges megítélni a szerződéses fórumválasztási klauzulák joghatását, amelyet jelen tanulmány szintén vizsgál.

A fentieknek megfelelően a tanulmány a következő struktúrát követi. Az alábbi III. fejezet célja a széttartó joggyakorlatot megalapozó SGS jogesetek bemutatása. A IV. fejezet az *umbrella clause* alapvető joghatásának meghatározására, illetve a jogalap-megközelítés megalapozására szolgál. Erre építve az V. fejezet tárgyalja a joghatóság és az alkalmazandó jog modelljét. Ezt követi a VI. fejezetben a szerződéses vitarendezési klauzulák hatásának tárgyalása, amely egy különösen vitatott probléma. A tanulmány a VII. fejezetben konklúziók levonásával zárul. A tanulmány a releváns szakirodalom és esetjog széleskörű feldolgozásával készült, mesterséges intelligencia szoftver semmilyen módon nem került felhasználásra a dolgozat írása során.

¹⁶ FONTANELLI (2018), 13. o.

¹⁷ IBID.

¹⁸ IBID. 14. o.

III. A probléma alapjai – az SGS-ügyek

Az *umbrella clause*-okra vonatkozó széttartó ítélkezési gyakorlat az *SGS v. Pakistan* és az *SGS v. Philippines* választottbírószági ítéletektől ered, ezekben az ügyekben került először sor ilyen klauzulák gyakorlati értelmezésére.¹⁹ Ezen eljárásokban számos, a korábbi joggyakorlat alapján megválaszolatlan kérdés került felszínre. Már a mai értelemben vett beruházásvédelmi vitarendezés megjelenését megelőzően is időről-időre felmerült a kérdés, hogy nemzetközi jogi jogsértésként értelmezhető-e egy belső jog által vezérelt szerződés állam általi megsértése, valamint, hogy van-e helye ilyen esetekben nemzetközi vitarendezésnek.²⁰ E kérdésekre hagyományosan ellentétes válaszokat találunk az államok gyakorlatában, összességében azonban vélhetően csak valamely egyéb tilalom – például a jogellenes kisajátítás – megszegésével való összekapcsolás esetén beszélhetünk a szerződéses jogok védelméről a nemzetközi szokásjogban.²¹ Az SGS-ügyekben eljáró tanácsok emellett erőteljesen támaszkodtak a korábbi *Vivendi*-ügy tanulságaira, elsősorban a nemzeti jogi szerződéseken alapuló követelések, valamint a beruházásvédelmi egyezményeken alapuló nemzetközi jogi követelések szigorú joghatósági elkülönítésének doktrínájára, mely a szakirodalomban *Vivendi*-elvként vált ismertté.²² Alább következik az SGS-ügyek bemutatása.

III.1. Az SGS v. Pakistan ügy

*„Úgy tűnik, hogy ez az első nemzetközi választottbírószági tanács, amelynek vizsgálnia kellett [egy umbrella clause] joghatását.”*²³ A tanács előtt kétségtelenül nehéz feladat állt; a Svájc-Pakisztán BIT e klauzulája alapján kellett döntést hozniuk:

*„Mindkét Szerződő Fél folyamatosan garantálni fogja a másik Szerződő Fél honos beruházóinak beruházásaival kapcsolatban vállalt kötelezettségeinek tiszteletben tartását.”*²⁴

A beruházó cég egy, az állammal kötött szerződés alapján bizonyos Pakisztánba érkező áruk vizsgálatát végezte.²⁵ Pakisztán két év után felmondta a megállapodást – az SGS szerint

¹⁹ WONG (2006), 151. o.

²⁰ SCHWEBEL (1994), 426. o.

²¹ IBID. 427. o., 431. o.

²² SINCLAIR in: BUNGENBERG ET. AL. (2015), 929. o.

²³ SGS v. Pakistan, 164. bek.

²⁴ SCHREUER (2004), 252. o.

²⁵ ALEXANDROV (2004), 557. o.

jogsértően. A szerződés tartalmazott egy vitarendezési klauzulát is, amely minden szerződéses jogvitát pakisztáni választottbírószági eljárásra utalt, az SGS azonban ICSID választottbírószági eljárást indított a BIT vitarendezési klauzulája alapján.²⁶ Az eljárásban az SGS a BIT több rendelkezése alapján is terjesztett elő követelést, köztük a szerződés pusztá megszegése miatt is, a fent idézett *umbrella clause* alapján.²⁷

A tanácsnak tehát döntenie kellett arról, hogy az *umbrella clause* megváltoztatja-e a szerződéses követelések alapvető jellegét, BIT-alapú követelésekké alakítva azokat.²⁸ A tanács e tekintetben elutasító döntést hozott. Álláspontjuk szerint az *umbrella clause* a követelések ténybeli alapjára utal, ám nem befolyásolja azok jogi alapját.²⁹ A tanács szerint a klauzulának nem tulajdonítható olyan jogi hatás, amely a tisztán szerződésen alapuló követeléseket a nemzetközi jog szintjére emelné.³⁰ Különösen azért tartották elképzelhetetlennek ezen értelmezést, mivel álláspontjuk szerint ez azzal az abszurd eredménnyel járna, hogy a fogadó állam által bármilyen jellegű kötelezettségvállalásának megszegése nemzetközi jogi következményeket vonna maga után. Ez a nemzetközi jog általános szabályaihoz képest olyan mértékű eltérést jelentene, amely véleményük szerint nem alapozható meg a fent idézett, rövid klauzulával, amelyet a szerződő államok ráadásul az egyezmény végén, a többi szubsztantív rendelkezéstől elkülönítve helyeztek el.³¹ A tanács a *Vivendi*-elvet követve megállapította, hogy rendelkezik joghatósággal a BIT érdemi rendelkezéseinek megsértésére alapuló követelések elbírálására, e joghatóságát pedig gyakorolni is fogja – a szerződés megszegésével kapcsolatos követelések, azonban az *umbrella clause* ellenére nem minősülnek BIT követeléseknek, így ezek elbírálására a tanácsnak nincs joghatósága a szerződésben foglalt vitarendezési klauzula következtében.³²

E döntés széles körű vitákat szított a szakirodalomban.³³ Egyes szerzők a BIT értelmezésének megalapozatlanságát rótták fel a tanácsnak: a Bécsi Egyezmény szabályai alapján a nemzetközi egyezményeket alapvetően a szövegük egyértelmű jelentése alapján kell

²⁶ IBID.

²⁷ IBID. 556. o.

²⁸ SGS v. Pakistan, 132. bek.

²⁹ IBID. 161. bek.

³⁰ IBID. 165. bek.

³¹ IBID. 166-169. bek.

³² IBID. 190. bek.

³³ DOLZER, KRIEBAUM, SCHREUER (2022), 274-275. o.

értelmezni,³⁴ azt kizárólag nyilvánvalóan abszurd eredmény alapján lehet korrigálni. Nehéz feladat lenne megindokolni, hogy a több száz, *umbrella clause*-t tartalmazó beruházásvédelmi egyezmény megalkotói mind ilyen, nyilvánvalóan abszurd eredményt produkáló hibát vétettek.³⁵ Ennek kifejezett cáfolataként is értelmezhető Svájc kormányának az ICSID főtitkárához intézett levele, amelyben egyértelművé tették, hogy aggasztónak és szándékukkal ellentétesnek tartják az *umbrella clause*-ra vonatkozó, szűkítő jellegű értelmezést.³⁶ A döntés tehát sokak számára nagy meglepetést jelentett és tovább növelte az ugyanebben az időszakban, hasonló ténybeli és jogi alapokon indult *SGS v. Philippines* ügyben születendő joghatósági döntéssel kapcsolatos várakozásokat.

III.2. Az *SGS v. Philippines* ügy

A felek kapcsolatát ebben az ügyben is hasonló tartalmú szerződés alapozta meg, mint az *SGS v. Pakistan* ügyben, a szerződés itt is tartalmazott kizárólagos joghatósági klauzulát. Az *SGS* azért indított eljárást a Fülöp-szigetek ellen, mert az állam a szerződés alapján járó díj egy részét nem fizette ki a vállalatnak.³⁷ A BIT-ben található *umbrella clause* azonban eltérően volt megfogalmazva:

*„A Szerződő Felek kötelesek tiszteletben tartani minden kötelezettséget, amelyet a másik Fél honos beruházóinak specifikus beruházásaival kapcsolatban vállaltak.”*³⁸

Az ügy legfontosabb eleme itt is az *umbrella clause* értelmezése volt. A tanács a Pakisztán-döntéssel ellentétben arra jutott, hogy az *umbrella clause* „azt jelenti, ami le van írva”³⁹ – vagyis nemzetközi jogi jogsértéssé teszi a hatálya alá tartozó szerződések megszegését.⁴⁰ A tanács igyekezett a vizsgált klauzulák szövegezési különbségeire hivatkozva puhítani az ellentétet, azonban nyilvánvaló, hogy a két tanács egyszerűen szögesen ellentétes értelmezésre jutott.⁴¹

A tanács hangsúlyozta, hogy döntésükből nem következik, hogy minden, az *umbrella clause* által lefedett kötelezettség nemzetközi jogi kötelezettségek szintjére emelkedik. E kötelezettségek irányadó joga és tartalma nem változik, csupán a megszegésük von maga után

³⁴ Bécsi Egyezmény, 31. cikk 1. bek.

³⁵ Wälde (2005), 224. o.

³⁶ ALEXANDROV (2004), 570-571. o.

³⁷ IBID. 558. o.

³⁸ *SGS v. Philippines*, 34. bek.

³⁹ IBID. 119. bek.

⁴⁰ IBID. 128. bek.

⁴¹ SCHREUER (2004), 254. o.

nemzetközi jogi következményeket.⁴² A tanács továbbá azzal a feltevessel is egyetértett, miszerint nem volna kívánatos, hogy a BIT-ek rendelkezései felülírják a konkrét beruházások kapcsán kötött szerződések vitarendezési klauzuláit.⁴³ A tanács így különbséget tett a joghatóság és a követelés befogadhatóságának kérdése között. Joghatóságnak fenn kell állnia, mivel a szerződéses vitarendezési klauzula nem értelmezhető a BIT vitarendezésről való lemondásként.⁴⁴ A beruházónak azonban először a szerződésben kikötött vitarendezési eljárást kell lefolytatnia, amelyben sor kerülhet a szerződéses kötelezettségek értelmezésére, tartalmuk meghatározására. A BIT-en alapuló vitarendezés iránti kérelem csak ezt követően lesz időszzerű és befogadható.⁴⁵ Az eljárást a tanács így felfüggesztette.⁴⁶

A döntés már a tagok körében sem volt mentes a vitáktól. Az egyik választottbíró különvéleményében amellettsérvelt, hogy a BIT következtében a szerződéses vitarendezési klauzula elvesztette exkluzív jellegét.⁴⁷ A választottbíró a felfüggesztéssel kapcsolatos bizonytalanságokat is felrótta a tanácsnak: álláspontja szerint sem az nem egyértelmű, hogy a tanács miért tagadta meg a fennálló joghatósága gyakorlását, sem az, hogy a döntés alapján mikor kell megszüntetni a felfüggesztést és folytatni az eljárást.⁴⁸ Bár a szakirodalom általánosságban pozitívabban fogadta e döntést, mint a Pakisztán-ítéletet,⁴⁹ itt is felmerültek kritikák. A választottbírói különvéleményhez hasonlóan egyes szakirodalmi források is megalapozatlannak és összezavarónak tartották az eljárás felfüggesztését.⁵⁰

Az SGS-döntésekkel kapcsolatban összességében elmondható, hogy számos, a mai napig vitatott kérdést vetettek fel az *umbrella clause*-ok joghatása kapcsán. Bár egyes szerzők úgy vélték, hogy a jövőbeli választottbírók számára a Fülöp-szigetek-döntés jóval meggyőzőbbnek fog bizonyulni,⁵¹ a gyakorlat nem bizonyította e feltevést teljes mértékben. A Pakisztán-ügyben látott szűkítő értelmezés is talált követőkre a későbbiekben.⁵²

⁴² SGS v. Philippines, 126. bek.

⁴³ IBID. 134. bek.

⁴⁴ IBID. 154. bek.

⁴⁵ IBID. 163. bek.

⁴⁶ IBID. 170-175. bek.

⁴⁷ SGS v. Philippines, Crivellaro-különvélemény, 4. bek.

⁴⁸ IBID. 12-13. bek.

⁴⁹ Lásd például: ALEXANDROV (2004), 569. o.

⁵⁰ WÄLDE (2005), 229. o.

⁵¹ ALEXANDROV (2004), 576. o.

⁵² SINCLAIR in: BUNGENBERG ET. AL. (2015), 903. o.

IV. Az *umbrella clause* értelmezése és jogi természete

IV.1. Az *umbrella clause* alapvető joghatásai

Az előző fejezetben leírtaknak megfelelően az SGS-ügyek nyomán kettévált az *umbrella clause*-okra vonatkozó joggyakorlat. A mára kialakult kép azonban még komplexebb: az *umbrella clause* legalább négyféle alapvető értelmezését lehetséges felsorolni.⁵³ Az első ezek közül az SGS v. *Pakistan* döntés nyomán kialakult, rendkívül szűkítő értelmezés, amely alapján sok esetben szinte semmilyen nemzetközi jogi joghatás nem kapcsolható az *umbrella clause*-hoz.⁵⁴ Azonban az *umbrella clause* jogi hatását elismerő értelmezések is több kategóriába oszthatóak.⁵⁵ E tekintetben meghatározó a „*funkcionális*” és a „*nemzetköziesítő*” vagy „*felemelő*” (*internationalisation/elevation*) elméletek szembenállása.⁵⁶

A *funkcionális* értelmezés lényege, hogy egy beruházási szerződés állam általi megszegése csak akkor válik az *umbrella clause* által nemzetközi jogi jogsértéssé, ha az állam a szuverén közhatalmi pozíciója felhasználásával szegi meg a szerződéses kötelezettségeit.⁵⁷ A *funkcionális* értelmezést támogató szerzők jellemzően a fent már említett ortodox nemzetközi jogi pozícióval érvelnek, mely szerint egy „közönséges” szerződésszegés nem minősül nemzetközi jogi jogsértésnek.⁵⁸ E szerzők álláspontja szerint az *umbrella clause*-ok funkciója a nemzetközi szokásjog tisztázása.⁵⁹ A *funkcionális* értelmezést követte például a CMS v. *Argentina* ügyben döntő tanács:

„A szerződés tisztán kereskedelmi elemeit bizonyos helyzetekben nem védi az egyezmény. A védelem azonban vélhetően fennáll olyan esetekben, amikor a kormány vagy más közjogi szervezetek érdemben beavatkoznak a beruházó szerződéses jogaival kapcsolatban.”⁶⁰

A *nemzetköziesítő* elmélet támogatói ezzel szemben úgy vélik, hogy az *umbrella clause* eredményeként a nemzeti jog alá tartozó beruházási szerződések a nemzetközi jog szintjére emelkednek, így a szerződéses kötelezettségek bármilyen jellegű megszegése szükségszerűen

⁵³ CRAWFORD (2007), 18. o.

⁵⁴ IBID.

⁵⁵ YANACCA-SMALL (2006), 7-9. o.

⁵⁶ DOUGLAS (2023), 472. o.

⁵⁷ CRAWFORD (2007), 18. o.

⁵⁸ Lásd például: DOUGLAS (2023), 474. o.

⁵⁹ WÄLDE (2005), 196. o.

⁶⁰ CMS v. *Argentina*, 299. bek.

nemzetközi jogi jogsértésnek minősül.⁶¹ Ezen értelmezés szerint az *umbrella clause* által az egyes beruházási szerződések rendelkezési lényegében a BIT részévé válnak.⁶² A *nemzetköziesítő* elmélet gyakorlati alkalmazására példa a *BIVAC v. Paraguay* ügyben született első joghatósági döntés:

„Ha feltesszük, hogy [az *umbrella clause*] *ténylegesen bevonja a BIT körébe a szerződéses kötelezettségeket, ezzel joghatóságot biztosítva e tanácsnak a szerződés értelmezésére és alkalmazására, akkor ez szükségszerűen Paraguay összes, a BIVAC-cal szemben fennálló szerződéses kötelezettségének a BIT körébe való vonását kell, hogy jelentse.*”⁶³

Végezetül felsorolható az *SGS v. Philippines* tanács értelmezése, amely bár elismeri, hogy az *umbrella clause* tényleges nemzetközi jogi hatással bír, így joghatóságot biztosíthat egy nemzetközi választottbírószági tanácsnak a jogvita elbírálására, azonban nem alakítja át az alapvetően szerződéses követelést BIT követeléssé. Konkretizálva: az *umbrella clause* nem változtatja meg a szerződésre irányadó jogot.⁶⁴ James Crawford ezt az értelmezést *integráló* irányzatnak nevezi.⁶⁵

Ezen értelmezések értékeléséhez szükséges röviden feltárni az *umbrella clause*-ok történetét, ezen keresztül pedig az államok feltehető akaratát e klauzulák funkciójára nézve. A történeti háttér részletes ismertetése túlfeszítené e tanulmány kereteit, ám a források alapján megállapítható, hogy az *umbrella clause* egyezményekbe foglalására vonatkozó legkorábbi kísérletek – így például az Elihu Lauterpacht által megalkotott klauzula,⁶⁶ és a 1967. évi OECD modellegyezményben foglalt klauzula⁶⁷ – célja egyértelműen az volt, hogy érdemi nemzetközi jogi védelemben részesítsék a beruházási szerződéseket. A történeti háttérre nagy figyelmet fordító szerzők jellemzően elutasítóan viszonyulnak az *SGS v. Pakistan* döntéshez és az *umbrella clause*-ok tényleges nemzetközi jogi joghatásokat eredményező értelmezése mellett érvelnek.⁶⁸

Az *umbrella clause*-ok államok általi értelmezésére nem áll rendelkezésre sok információ. Ahogy az fentebb már említésre került, Svájc kormánya nemtetszését fejezte ki az *SGS v.*

⁶¹ POTTS (2011), 1007. o.

⁶² WONG (2006), 175. o.

⁶³ BIVAC v. Paraguay, Joghatósági döntés, 142. bek.

⁶⁴ CRAWFORD (2007), 18-19. o.

⁶⁵ IBID.

⁶⁶ Lásd: SINCLAIR (2004), 415-416. o.

⁶⁷ OECD (1967), 2. cikk.

⁶⁸ Lásd: CRAWFORD (2007), 17. o.; POTTS (2011), 1007. o.; WONG (2006), 139. o.

Pakisztán döntéssel kapcsolatban.⁶⁹ 1959-ben a német kormány a következő információt adta a parlamentnek a Németország-Pakisztán BIT-ben található *umbrella clause* joghatásával kapcsolatban:

„Egy ilyen [beruházási szerződésből származó] kötelezettség megszegése a jelen Egyezménybe foglalt nemzetközi jogi kötelezettség megszegését is jelenti.”⁷⁰

Az osztrák állam szintén elkötelezettnek mutatkozik az *umbrella clause*-ok nemzetközi jogi joghatását támogató értelmezés emellett. A 2008-as osztrák modell BIT a szokásos klauzulán túl egy további bekezdésben a következő magyarázatot is tartalmazza:

„[Az *umbrella clause* szövege] többek között azt jelenti, hogy egy beruházó és a fogadó állam vagy annak valamely szerve között fennálló szerződés megszegése jelen Egyezmény megsértésének minősül.”⁷¹

F. A. Mann, az *Institut de Droit International* volt tagja, már egy 1982-ben megjelent kommentárjában is magától értetődőként írt arról, hogy a brit beruházásvédelmi egyezményekben található *umbrella clause*-ok a közhatalmi elemet tartalmazó, és egyszerű kereskedelmi jellegű szerződésszegésekkel szemben is védik a beruházókat.⁷² Összességében elmondható, hogy a történeti háttér, illetve korai, a lehető legmagasabb szintről érkező értelmezések alapján az *umbrella clause* célja a nemzetközi szokásjog szabályaitól való eltérés, többletvédelem biztosítása a beruházók számára.⁷³

E tanulmány a fentiek fényében elveti az *umbrella clause*-ok szűkítő értelmezését. Az *SGS v. Pakistan* ítéletet okkal érte számos kritika a későbbi gyakorlatban és szakirodalomban. Abban a tekintetben azonban jogos félelmeket fogalmazott meg a tanács, hogy a *nemzetköziesítő* elmélet kritika nélküli elfogadása – vagyis megszámlálhatatlan szerződéses és egyéb kötelezettség nemzetközi jogi szintre emelése – nehezen belátható eredményeket szülne. E félelmek további, a szűkítő értelmezést követő döntéseket is inspiráltak, így megjelennek például az *El Paso v. Argentina* és a *Pan American v. Argentina* ügyekben született ítéletek indokolásában is.⁷⁴ A *funkcionális* és *nemzetköziesítő* elméletek szempontjainak részletes vizsgálata már a joghatósági kérdések elemzéséhez tartozik. Ezt megelőzően azonban

⁶⁹ ALEXANDROV (2004), 570-571. o.

⁷⁰ DOLZER, KRIEBAUM, SCHREUER (2022), 273. o.

⁷¹ Ausztria, Modell BIT (2008), 11. cikk

⁷² MANN (1982), 245-246. o.

⁷³ GADELISHINA (2013), 809. o.

⁷⁴ SINCLAIR in BUNGENBERG ET. AL. (2015), 903-904. o.

szükséges kitérni annak kifejtésére, hogy milyen funkciót tölt be az *umbrella clause* egy tényleges választottbíróági eljárásban.

IV.2. Az *umbrella clause* jogalap-funkciója a választottbíróági eljárásokban

A fenti, meglehetősen absztrakt jellegű magyarázatok konkretizálásához, valamint az *umbrella clause* jogi természetének gyakorlatiasabb vizsgálatához hasznos megállapítani, hogy egy tényleges választottbíróági eljárásban milyen funkciót töltenek be ezek a klauzulák. Lényeges, hogy a szerződéses és BIT-alapú követelések elhatárolásakor már a *Vivendi* és az *SGS* ügyekben is használták a „jogalap” (angolul: *cause of action*) kifejezést.⁷⁵ A beruházásvédelmi egyezményekben található védelmi standardokról általánosságban megállapítható, hogy megsértésük egy, a beruházó által önállóan érvényesíthető jogalapot jelent.⁷⁶

Mindezek fényében érdemes tisztázni, hogy pontosan mit jelent a ’jogalap’ egyes bírósági, illetve választottbíróági eljárásokban. Brownlie professzor már a témáról szóló 1980. évi tanulmányában is leírta, hogy a téma nemzetközi jogi kontextusban való vizsgálatát kifejezetten elhanyagolják a szerzők.⁷⁷ Ez a helyzet azóta sem változott érdemben. Így a ’jogalap’ jelentésének és funkciójának meghatározásához érdemes az egyes nemzeti eljárásjogok rendelkezései felé fordulni. A magyar polgári perrendtartás például egy kifejezetten precíz definíciót tartalmaz:

*„jogalap: az az anyagi jogi jogszabályi rendelkezés, amely az alanyi jogot közvetlenül keletkeztető tényeket meghatározza és annak alapján az igény támasztására feljogosít.”*⁷⁸

E tekintetben az angolszász jogrendszerek felfogása sem tér el a kontinentális jogrendszerekétől. Angol jogra vonatkozó források úgy definiálják a jogalapot, mint *„tények csoportja, amely bíróságon kikényszeríthető jogosultságot keletkeztet”*.⁷⁹ Egy amerikai jogra vonatkozó adatbázis pedig a következő definíciót tartalmazza: *„előre meghatározott ténybeli elemek csoportja, amely alapján jogi igény támasztható.”*⁸⁰ Összességében látható tehát, hogy az eljárásjogi terminológiában a jogalap egységesen egy jogi szabály által meghatározott ténycsoportot, tények felsorolását jelenti, amelyek bizonyítása szükséges a jogi igény

⁷⁵ Például: *Vivendi v. Argentina*, 53. bek.; 38. bek.; *SGS v. Pakistan*, 154. bek.

⁷⁶ DOUGLAS (2010), 32. o.

⁷⁷ BROWNLIE (1980), 13. o.

⁷⁸ Pp. 7. § 8. pont.

⁷⁹ LawRight, ‘Cause of action’.

⁸⁰ Legal Information Institute, ‘cause of action’.

megállapításához. Nemzetközi jogi kontextusban a „jogalap” a vitás ügy előadásához kapcsolódó, részben érdemi, részben eljárásjogi fogalomnak tekinthető.⁸¹

A jogalap minél precízebb meghatározása azért lényeges a konkrét eljárásokban, mert a felperes (beruházásvédelmi eljárásokban a beruházó) által megjelölt jogalap nagymértékben meghatározza az eljárás során megvitatandó jogkérdéseket, a lehetséges jogi védekezéseket, illetve mindenekelőtt az eljárásban bizonyítandó tényeket. Emellett, amint a fentiek alapján láthattuk, a beruházásvédelmi választottbírószági tanácsok gyakran a saját joghatóságuk megállapítása szempontjából is lényeges elemként tekintenek a beruházó követeléseit megalapozó jogalapokra. A gyakorlati tapasztalatok mindezek ellenére azt mutatják, hogy a nemzetközi vitarendezés terén a jogalapok vizsgálata, elemzése jelentősen kevésbé hangsúlyos, mint a nemzeti eljárásjogokban. A nemzetközi közjogi jogviták terén meglehetősen kacifántos jogalap-megjelöléseket találunk, amelyek alapján nem mindig egyértelmű a bizonyítandó tények köre.⁸² E tekintetben a beruházásvédelmi egyezmények szubsztantív rendelkezései jelentős mértékben egyszerűsíthetik a felek és képviselőik feladatait: egy *umbrella cause-on* alapuló követelés esetén az *umbrella clause* (illetve az abban foglalt kötelezettség fogadó állam általi megsértése) jelenti a követelés jogalapját – a bizonyítandó tények, körülmények, pedig mind az *umbrella clause* szövegéből fakadnak. Ez a fogalmi keret teremti meg annak a lehetőségét, hogy precíz rendszerbe foglalva, minden megállapítást a jogalap-funkcióra visszavezetve vizsgáljuk a joghatósági és alkalmazandó jogi kérdéseket.

V. A joghatóság és az alkalmazandó jog dogmatikai modellje

V.1. Joghatóság

V.1.1. Az *umbrella clause* által lefedett kötelezettségek köre

Számos választottbírószági tanács kifejtette, hogy a bizonyos esetek elbírálására vonatkozó joghatóság megteremtését tartja az *umbrella clause* egyik fő funkciójának.⁸³ E joghatóság pontos terjedelmének megállapításához azt kell vizsgálni, hogy az *umbrella clause*, mint jogalap, (1) milyen jellegű kötelezettségek (2) milyen jellegű megsértése esetén jogosítja fel a beruházót igény támasztására. Lássuk először a lefedett kötelezettségeket.

⁸¹ BROWNIE (1980), 39. o.

⁸² IBID. 19-37. o.

⁸³ Lásd például: Burlington v. Ecuador, 189. bek., Bosh v. Ukraine, 247. bek.

A fenti fejezetekben elsősorban a fogadó államok és külföldi beruházók közötti szerződésekből származó kötelezettségeken volt a fókusz. Ez részben indokolt, mivel történetileg a szerződéses jogok védelmét tartották az *umbrella clause* legfontosabb funkciójának.⁸⁴ A beruházási szerződéseken túl azonban a szokásos *umbrella clause*-ok szövegéből egyéb kötelezettségek érintettsége is következik.⁸⁵ Amint fent már említésre került, egyes választottbírószági tanácsok kifejezték azzal kapcsolatos aggodalmaikat, hogy az *umbrella clause*-ok által lefedett kötelezettségek körének széles értelmezése következtében olyan követelések fogják „elárasztani” a beruházásvédelmi ügyekben döntő jövőbeli tanácsokat, amelyek vagy jellegükönél, vagy mértékükönél fogva nem kellene, hogy a nemzetközi vitarendezés szférájába tartozzanak.⁸⁶ Az *SGS v. Pakistan* tanács szerint az *umbrella clause*-ok szövege alkalmas veszélyes mértékű, „majdnem a végtelenségig bővítő” értelmezésre.⁸⁷ Ezek az érvek azonban nem cáfolják az alapvető tény, miszerint a szokásos *umbrella clause*-ok szövegében semmi nem utal arra, hogy a klauzula nem azt jelentené, ami le van írva.⁸⁸ Első ránézésre az *umbrella clause* semmilyen korlátot nem tartalmaz – bármilyen kötelezettség a hatálya alá tartozhat.⁸⁹ Mindez a nemzetközi jog hagyományos szabályaival sem összeegyeztethetetlen: bár a szokásjog alapján nem minősül minden nemzeti jogon alapuló kötelezettség megszegése nemzetközi jogi jogsértésnek, a nemzetközi jog által is védett kötelezettségek vállalása viszont kifejezetten részét képezi az állami szuverenitásnak.⁹⁰

Milyen kritériumoknak kell tehát megfelelnie egy kötelezettségnek ahhoz, hogy az *umbrella clause* hatálya alá tartozzon? Három ilyen kritérium magából a klauzulák szövegéből is levezethető. Először is, indokoltnak tűnik csupán a tényleges *jogi* kötelezettségeket figyelembe venni. A *CMS v. Argentina* ítélet érvénytelenítéséről döntő *ad hoc* bizottság hangsúlyozta, hogy a beruházó jogos várakozásai – bár megsértésük más BIT standard esetén releváns lehet – nem jelentenek tényleges jogi kötelezettséget a fogadó állam számára, így nem tartoznak az *umbrella clause* hatálya alá.⁹¹ Ugyanez a bizottság a másik két kritériumot is lényegretörően állapította meg. Második kritériumként említhető, hogy az állam a kötelezettséget az *umbrella*

⁸⁴ YANNACA-SMALL (2006), 7. o.

⁸⁵ SCHILL (2008), 70. o.

⁸⁶ WÄLDE (2005), 226. o.

⁸⁷ *SGS v. Pakistan*, 166. bek.

⁸⁸ Lásd például: *SGS v. Paraguay*, 72. bek.

⁸⁹ *Eureko v. Poland*, 246. bek.

⁹⁰ SCHWEBEL (1994), 432. o.

⁹¹ *CMS v. Argentina*, Döntés érvénytelenítésről, 89. bek.

clause szövege szerint is kifejezetten a beruházóval szemben vállalta – vagyis az nem lehet egy *erga omnes* kötelezettség.⁹² A *Siemens v. Argentina* ügyben az eljáró tanács például azért utasította el az *umbrella clause*-követelést, mert a Siemens nem volt fél a releváns szerződésben.⁹³ Ám még a beruházóval szemben vállalt bármely kötelezettség sem feltétlenül tartozik az *umbrella clause* hatálya alá – például egy közönséges adásvételi szerződésből származó kötelezettség jellemzően nem.⁹⁴ Ez azért van így, mert a harmadik kritérium alapján a vállalt kötelezettségnek kifejezetten a beruházáshoz kapcsolódónak kell lennie.⁹⁵ Egyes szerzők szerint e három kritériumot úgy lehet összefoglalni, hogy bár formálisan nem minden lefedett kötelezettség beruházási szerződésből származik, ám mindegyik azzal azonos funkciót tölt be, ahhoz hasonlóan precíz kötelezettségvállalásokat jelent a konkrét beruházással kapcsolatban.⁹⁶

A fentiek konkretizálása érdekében érdemes felsorolni néhány gyakorlati példát arról, hogy konkrét esetekben milyen kötelezettségek merültek fel *umbrella clause* követelések részeként. A *Sempra Energy v. Argentina* ügyben például az *umbrella clause* által lefedett kötelezettségnek tekintették a kifejezetten a beruházó cégnek címzett, a vonatkozó jogszabály rendelkezéseit is magában foglaló hatósági engedélyt kibocsátását, illetve az ebben található tarifaszabályokat, az árszabályozások bevezetésének tilalmát.⁹⁷ A *Fedax v. Venezuela* ügyben a tanács az *umbrella clause* körébe tartozónak nyilvánított bizonyos értékpapírból származó kötelezettségeket.⁹⁸ Az *Eureko v. Poland* ügyben eljáró tanács részletesen vizsgálta, hogy pontosan milyen jellegű kötelezettségek származtak az *umbrella clause* hatálya alá tartozó részvény-adásvételi szerződésből.⁹⁹ A *Noble Ventures v. Romania* ügy tanácsa hangsúlyozta, hogy az *umbrella clause* szövege alapján magától értetődően a hatálya alá tartoznak a beruházási szerződések.¹⁰⁰ A *Gardabani és Silk Road v. Georgia* ügyben eljáró tanács szintén megállapította, hogy az *umbrella clause* hatálya elméletileg bármilyen kötelezettségre

⁹² IBID. 95. bek.

⁹³ *Siemens v. Argentina*, 204. bek.

⁹⁴ SCHILL (2008), 33. o.

⁹⁵ *CMS v. Argentina*, Döntés érvénytelenítésről, 95. bek.

⁹⁶ SCHILL (2008), 72. o.

⁹⁷ *Sempra Energy v. Argentina*, 312-314. bek.

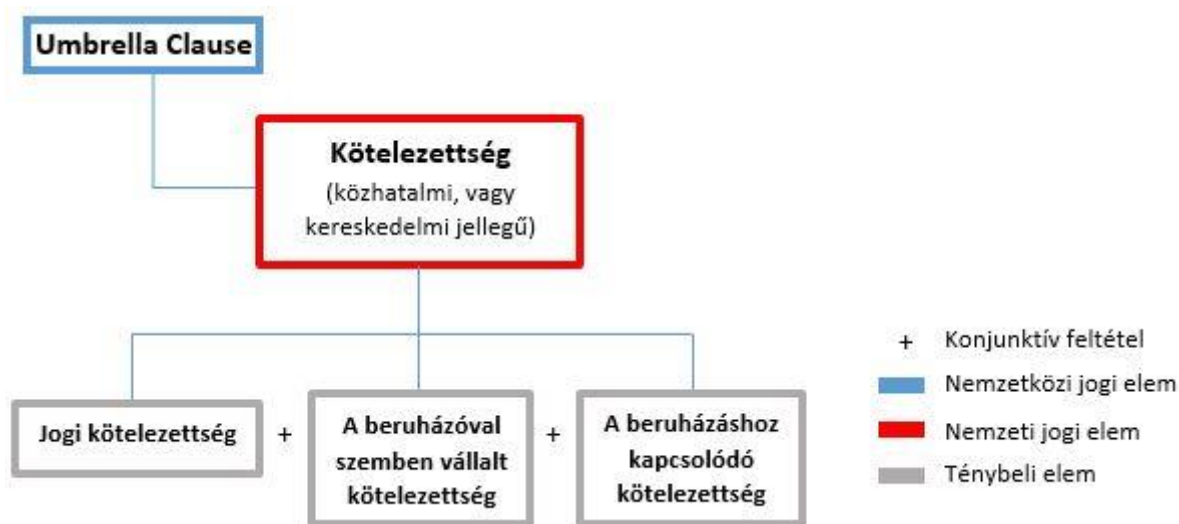
⁹⁸ *Fedax v. Venezuela*, 29. bek.

⁹⁹ *Eureko v. Poland*, 245. bek.

¹⁰⁰ *Noble Ventures v. Romania*, 51. bek.

kiterjedhet, ám ehhez szükséges bizonyos kritériumoknak való megfelelés.¹⁰¹ Így elméletileg jogszabályok is tartalmazhatnak ilyen kötelezettséget, ám csak akkor, ha az kifejezetten egy beruházó meghatározható beruházásához kapcsolódik.¹⁰²

Látható, hogy bár a három kritérium lényeges korlátokat határoz meg, így is különböző kötelezettségek viszonylag széles köre merülhet fel *umbrella clause*-követelések részeként. Egyrészt jellemzően megjelennek egyoldalú, közhatalmi jellegű vállalások, például bizonyos engedélyek megadása, egyedi adókedvezmények, szabályozási kedvezmények.¹⁰³ A kötelezettségek másik csoportja jellemzően kétoldalú megállapodásokból ered, így például koncessziós szerződésekből.¹⁰⁴ Bár az államok által kötött szerződések – különösen jó példa erre egy koncesszió – gyakran maguk is tartalmazznak olyan elemeket, amelyek kizárólag közhatalmat gyakorló aktor esetén merülhetnek fel, vannak olyan kötelezettségek is, amelyek viszonylag könnyen értelmezhetőek közönséges magánjogi/kereskedelmi jogi keretekben – ilyen például a díj fizetése a beruházó tevékenységének ellenértékeként.

2. ábra: az *umbrella clause* által lefedett kötelezettségek (a szerző ábrája).

V.1.2. Az *umbrella clause* által lefedett kötelezettségszegések

Az *umbrella clause*, mint jogalap, a kritériumoknak megfelelő kötelezettség fennállása mellett e kötelezettségek megsértését is megköveteli ahhoz, hogy a beruházó előtt megnyíljon az igény érvényesítésének lehetősége és megállapítható legyen a választottbíróság joghatósága. E megállapítás magától értetődőnek tűnhet, azonban rávilágít egy fontos kérdésre a

¹⁰¹ Gardabani és Silk Road v. Georgia, 687. bek.

¹⁰² IBID. 691. bek.

¹⁰³ FOOTER (2017). 92. o.

¹⁰⁴ IBID.

nemzetköziesítő elmélettel kapcsolatban. Bár ezen elmélet támogatói úgy gondolják, hogy az *umbrella clause* hatálya alá tartozó kötelezettségek teljes köre a nemzetközi jog szférájába emelkedik, van olyan szerző, aki belátja, hogy ez a lépés csak valamely kötelezettség megsértésekor történhet meg.¹⁰⁵ E ponton azonban logikusabbnak tűnik, hogy valójában nem maguk a kötelezettségek válnak egyenként nemzetközi jogi kötelezettséggé, hanem a fogadó államnak a tényleges kötelezettségszegés pillanatáig csupán egy absztrakt, általános nemzetközi jogi kötelezettsége áll fenn, amely megköveteli, hogy tartózkodjon bármely, az *umbrella clause* hatálya alá tartozó kötelezettség megszegésétől. Tényleges nemzetközi jogi felelősség azonban csak valamely konkrét kötelezettség megsértésével áll be, e kötelezettség vonatkozásában. E megközelítést követte a *Noble Ventures v. Romania* tanács, amikor megállapította, hogy nem az érintett szerződés, csupán a szerződésszegés emelkedik nemzetközi jogi szintre.¹⁰⁶ Így válik érthetővé, hogy a kötelezettségszegés, mint fogalmi elem, miért tölt be ennyire központi szerepet az *umbrella clause*-okról szóló vitákban.

A *nemzetköziesítő* elmélethez kapcsolódó pontosítást követően érdemes a *funkcionális* elmélet állításait is megvizsgálni. Ezen elmélet szerint az *umbrella clause* szabályozási tárgya az állam közhatalmi pozíciója, hatásköre. Így *umbrella clause* alapján csak akkor támasztható igény, ha az állam e szerepkörében sértette meg a beruházó jogait.¹⁰⁷ Más kifejezéssel: a közönséges, kereskedelmi/magánjogi jellegű kötelezettségszegések nem tartoznak az *umbrella clause* hatálya alá. Kérdésként merül fel, hogy ezen értelmezés elfogadása esetén milyen plusztartalom tulajdonítható az *umbrella clause*-nak a nemzetközi szokásjoghoz és a beruházásvédelmi egyezményekben rendszerint megtalálható egyéb standardokhoz képest.

A szokásjog kapcsán elmondható, hogy bizonyos, a közhatalommal való visszaélésből származó szerződésszegések a nemzetközi jog általános szabályai alapján is jogsértésnek minősülhetnek. Amennyiben egy fogadó állam úgy alakítja ki, vagy módosítja a jogi keretrendszerét, ami ahhoz vezet, hogy egyes külföldi beruházók például nekik jogosan járó pénzösszegektől esnek el, ez könnyen eshet a nemzetközi szokásjogban is elfogadott tilalmak hatálya alá – akár a vagyonelemek jogellenes elkobzása, kisajátítása is felmerülhet.¹⁰⁸ Ráadásul a jól ismert alaptétel szerint a fogadó állam nem hivatkozhat a nemzeti joga tartalmára a nemzetközi jogi jogsértés kimentése érdekében.¹⁰⁹ Ennek fényében nehéz vitatkozni azzal,

¹⁰⁵ POTTS (2011), 1044-1045. o.

¹⁰⁶ *Noble Ventures v. Romania*, 54. bek.

¹⁰⁷ DOUGLAS (2023), 473. o.

¹⁰⁸ SCHWEBEL (1994), 430. o.

¹⁰⁹ *IBID.*

hogy a szokásjogi pozícióhoz viszonyított többletvédelem biztosítása az egyetlen logikusnak tűnő ok, ami miatt államok *umbrella clause*-okat illesztenek egyezményeikbe.¹¹⁰ Elméleti szinten bármilyen, az államok által létrehozott nemzetközi jogi kötelezettség eredményezheti az állam nemzetközi felelősségét – az *umbrella clause* célja logikusan pont az, hogy a „közöséges” kötelezettségzegések is ilyen felelősséget vonjanak maguk után.¹¹¹

Nem csak az tűnik azonban logikusnak, hogy az *umbrella clause* a nemzetközi jog általános szabályaihoz képest bír többlettartalommal, hanem az is, hogy a beruházásvédelmi egyezmények rendelkezései között is önálló tartalma van. A szerződések beletartoznak a legtöbb BIT „beruházás” definíciójába, így ha valamely egyéb BIT-rendelkezés (például a kisajátítás tilalma vagy az igazságos és méltányos bánásmód követelménye) megsértésével sért meg szerződéses jogokat a fogadó állam, *umbrella clause* hiányában is keletkezik érvényesíthető igény.¹¹² A *funkcionális* megközelítés egyes támogatói szerint ez nem jelent problémát, mivel a védelmi standardok között egyébként is lényeges átfedés figyelhető meg – egy jogellenes kisajátítás például gyakorlatilag minden esetben megvalósítja az igazságos és méltányos bánásmód követelményének megsértését is.¹¹³ Ez az érvelés azonban könnyen a visszájára fordítható: az igazságos és méltányos bánásmód követelménye számos kisajátítás- esetet is magában foglalhat, azonban ezen messze túlnyúló tartalommal bír. Az *umbrella clause* pedig, bár hatálya alá tartoznak olyan esetek is, amiket például az igazságos és méltányos bánásmód követelménye is lefed, ezen túlnyúló tartalommal is bír, amely bármilyen más egyezményes standarddal való összekapcsolás nélkül is megjelenik.¹¹⁴

Mindezek fényében a mélyebb történeti és dogmatikai elemzést lefolytató szerzők jórészt arra a következtetésre jutnak, hogy mind a közhatalmi jellegű, mind a kereskedelmi jellegű kötelezettségsértések az *umbrella clause* hatálya alá tartozhatnak.¹¹⁵ Egyes szerzők azonban olyan messzire mennek, hogy megkérdőjelezzik a *iure imperii* és a *iure gestionis* cselekmények megkülönböztetésének létjogosultságát és racionalitását. Ez részben abból a téves feltevésből ered, hogy a különbségtétel alapja az állam *szándéka* vagy *célja*, ami az adott cselekvésre vezet, amely körülmény nem vizsgálható hatékonyan konkrét esetekben.¹¹⁶ A

¹¹⁰ GADELISHINA (2013), 809. o.

¹¹¹ IBID. 810. o.

¹¹² ALEXANDROV (2004), 560-561. o.

¹¹³ DOUGLAS (2023), 477. o.

¹¹⁴ FONTANELLI (2018), 22. o.

¹¹⁵ Lásd: DOLZER, KRIEBAUM, SCHREUER (2022), 277. o.; CRAWFORD (2007), 19. o.; SCHILL (2008), 29-30. o.

¹¹⁶ Lásd: CRAWFORD (2007), 19. o.

megkülönböztetés azonban valójában lehetséges objektív, tényszerű körülmények alapján is: azt kell vizsgálni, hogy az adott cselekmény megvalósításához szükséges volt-e a közhatalmi pozíció, vagy azt elméletileg bármely magánjogi jogalany is elkövethette volna. Ugyanakkor, bár az *umbrella clause* hatálya alapvetően mindkettőre kiterjed, mégsem érdemes teljesen elvetni a *iure imperii-iure gestionis* megkülönböztetést. Ennek főleg a szerződéses vitarendezési klauzulák szempontjából lesz relevanciája.

Végezetül fontos megjegyezni, hogy a fent leírt megközelítést a gyakorlatban is számos választottbírószági tanács követte. Az *SGS v. Paraguay* tanács kimondta, hogy a nemzetközi jogi felelősség szempontjából a közhatalmi és kereskedelmi jogi aktusok egyaránt betudhatóak lehetnek az államnak és nincs alapja annak, hogy az *umbrella clause* csak az egyikre vonatkozzon.¹¹⁷ A *Sempra Energy v. Argentina* tanács ugyan elismerte, hogy az *umbrella clause*-ok értelmezését tartalmazó ítéletek jellemzően vizsgálják-e megkülönböztetést,¹¹⁸ ám úgy ítélték meg, hogy az érintett kötelezettségek jellegüknél fogva olyanok, amelyek bármely megsértésének elbírálására fennáll a joghatóságuk.¹¹⁹ A *Noble Ventures v. Romania* tanács kategorikusan kijelentette, hogy a vizsgált szerződés bármely betudható megszegése az *umbrella clause* hatálya alá tartozik.¹²⁰ Az *Eureko v. Poland* tanács szerint az *umbrella clause*-nak a többi egyezményes rendelkezésen túlmenő hatást kell tulajdonítani, amely alapján a vizsgált szerződések bármely jellegű megszegése az egyezmény megszegését is jelenti.¹²¹

Ellentétes vélemények azonban máig megjelennek, például a 2022-es *Gardabani és Silk Road v. Georgia* ügyben is előkerültek. Ebben az ügyben a beruházó közhatalmi és kereskedelmi jellegű kötelezettségszegésekre is hivatkozott az *umbrella clause*-követelésében. A fogadó állam az *umbrella clause* funkcionális értelmezése alapján amellet érvelt, hogy a követelés csak szuverén aktusokkal összefüggésben terjeszthető elő.¹²² A különvéleményt megfogalmazó Zachary Douglas választottbíró szintén ezt az álláspontot támogatta.¹²³ A tanácsi többség azonban úgy ítélte meg, hogy a közhatalmi visszaélés nem szükséges eleme az *umbrella clause*-követelésnek.¹²⁴

¹¹⁷ *SGS v. Paraguay*, 73. bek.

¹¹⁸ *Sempra Energy v. Argentina*, 310. bek.

¹¹⁹ *IBID.* 311-313. bek.

¹²⁰ *Noble Ventures v. Romania*, 136. bek.

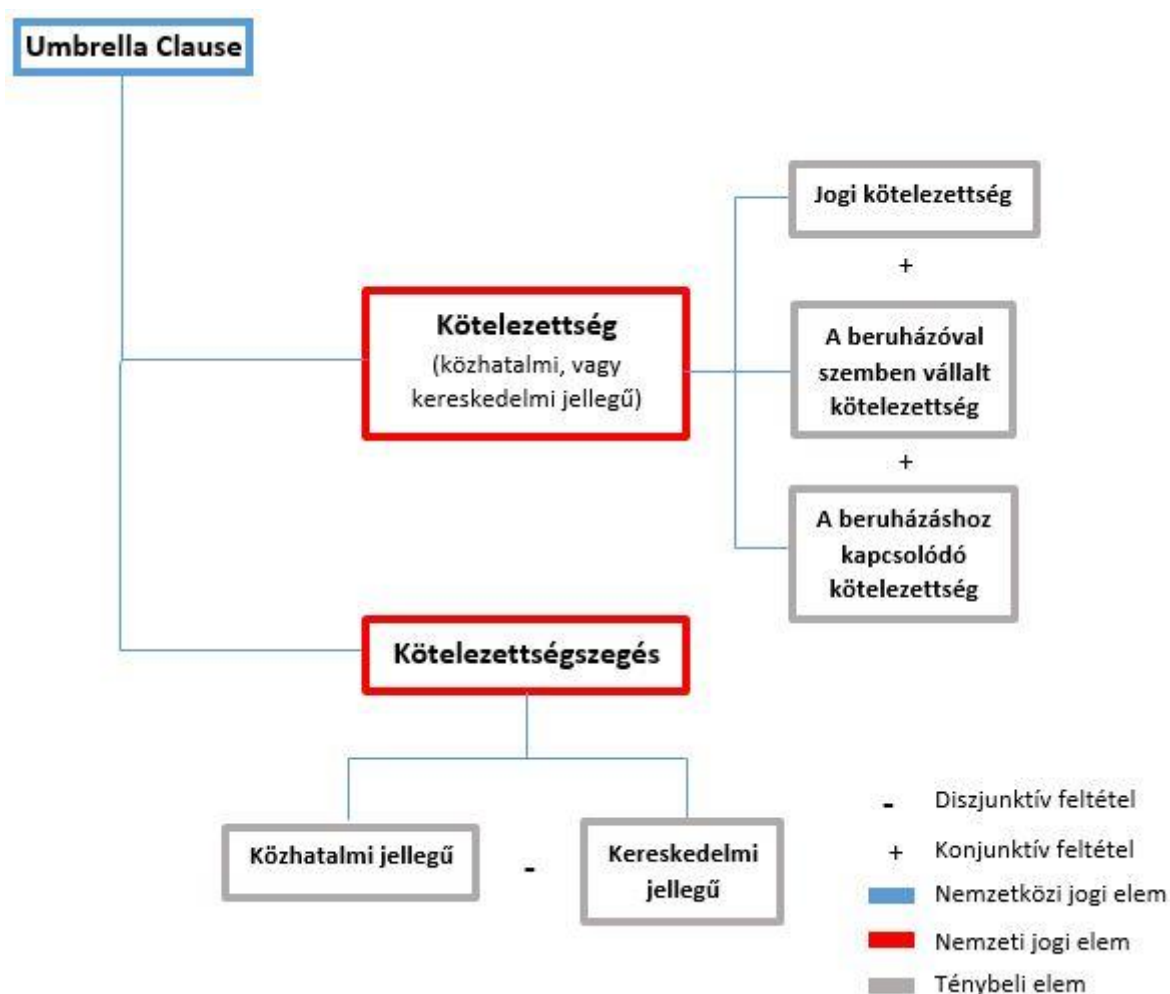
¹²¹ *Eureko v. Poland*, 249-250. o.

¹²² *Gardabani és Silk Road v. Georgia*, 683. bek.

¹²³ *Gardabani és Silk Road v. Georgia*, Douglas-különvélemény, 33. bek.

¹²⁴ *Gardabani és Silk Road v. Georgia*, 692. bek.

Az előző alfejezetben kifejtett kritériumoknak megfelelő kötelezettségek fennállása, illetve ezek megszegése együttesen jelentik az *umbrella clause* – mint jogalap – alapján bizonyítandó ténybeli körülményeket, amelyek megalapozzák egy választottbírószági tanács joghatóságát. A BIT-követelés létezése (amely a joghatóság feltétele) tehát az egyezményen kívül eső ténybeli alapoktól függ.¹²⁵ E komplex körülmények bizonyítása természetesen nem lehet a joghatóság feltétele – a joghatósági fázisban csupán azt kell vizsgálni, hogy az eljárást indító beruházó *tényállításai*, valamint ezeken alapuló követelései egy *prima facie* vizsgálat alapján megfelelnek-e az *umbrella clause*-jogalap szükséges feltételeinek. Ezen elemek részletes bizonyítása, jogi alátámasztása már az ügy érdemére tartozik.¹²⁶

3. ábra: az *umbrella clause*, mint jogalap alapján fennálló joghatóság alapvető elemei, feltételei (a szerző ábrája).

¹²⁵ GADELISHINA (2013), 821. o.

¹²⁶ IBID. 823. o.

V.2. Alkalmazandó jog

Amennyiben elfogadjuk, hogy az *umbrella clause* önálló nemzetközi jogi jogalapként jelenik meg, az ilyen klauzulákon alapuló követelések pedig nemzetközi jogi jogsértés által keletkeznek, kijelenthető hogy végső soron a nemzetközi jog alkalmazandó rájuk.¹²⁷ Ez összhangban van a BIT alapú vitarendezéssel kapcsolatos általános megállapításokkal: mivel a BIT-k megsértése esetén szükségszerűen egy állam nemzetközi jogi felelősségéről kell dönten, a nemzetközi jog mindig jelen lesz az eljárások érdemi része során.¹²⁸ Ugyanakkor a beruházásvédelmi szubsztantív rendelkezések belföldi körülményekkel való szoros összefüggése miatt a nemzeti jog vizsgálata sem kikerülhető, függetlenül az adott BIT-ben található jogválasztási rendelkezésektől.¹²⁹ Különösen igaz ez *umbrella clause*-követelések esetén, mivel a felek között sok esetben fennáll szerződéses kapcsolat, a beruházási szerződések pedig gyakran tartalmazzak jogválasztási klauzulát. Feltehetően ezért állapította meg például a *CMS v. Argentina* ügyben döntő tanács, hogy a konkrét ügyben elválaszthatatlan kapcsolat áll fenn a felek megállapodásai, illetve ezek nemzeti jogi háttéré között.¹³⁰ Az alábbi részek célja, hogy felvázoljanak egy rendszert az alkalmazandó jogok egymáshoz való viszonyáról.

V.2.1. A jogalap-értelmezésből levezethető alkalmazandó jog

Az alkalmazandó jog megértéséhez szükséges szót ejteni az *umbrella clause* anyagi jogi hatásáról. Az *umbrella clause* hatása túlmegy azon, hogy joghatóságot biztosít szerződéses jogviták elbírálására; ha az alkalmazandó BIT-ben található *umbrella clause*, akkor a kötelezettségek fogadó állam általi megsértése nemzetközi jogi jogsértésnek minősül.¹³¹ Az *umbrella clause* ugyanis nem egy joghatóságra vonatkozó eljárásjogi rendelkezés, hanem egy érdemi védelmi standard – amely történetesen a joghatóság megállapíthatóságát is megalapozza.¹³² Visszatulva a *Vivendi*-elvre, egy *umbrella clause*-on alapuló követelés nem minden esetben értelmezhető közönséges szerződéses követelésként – a jogalap ugyanis az alkalmazandó egyezményben rejlik.¹³³ A BIT rendelkezései vitán felül az alkalmazandó anyagi

¹²⁷ SINCLAIR in: BUNGENBERG ET. AL. (2015), 921. o.

¹²⁸ BANIFATEMI in: YANACCA-SMALL (2010), 210. o.

¹²⁹ CSERNUS (2021), 132. bek.

¹³⁰ CMS v. Argentina, 117. bek.

¹³¹ SCHREUER (2004), 250. o.

¹³² IBID.

¹³³ GADELISHINA (2013), 810. o.

jog részét képezik minden beruházásvédelmi eljárásban.¹³⁴ Ennek fényében tulajdonképpen nem is szükséges az *umbrella clause* joghatósági hatásának külön elemzése: e klauzulák oly sokat vitatott hatása nem több annál, mint hogy a fogadó állam kötelezettségszegése nemzetközi jogi felelősséget von maga után¹³⁵ – ebből pedig értelemszerűen következik a joghatóság.

A fentiek alapján nyilvánvaló, hogy az *umbrella clause* követelésekre legalábbis részben a nemzetközi jog az irányadó.¹³⁶ Ennek megfelelően a *Noble Ventures v. Romania* ügyben a tanács megállapította, hogy a nemzetközi jognak „irányító hatása” van a követelés érdemi elbírálására.¹³⁷ Ez lényeges megállapítás, de a tanácsoknak körültekintéssel kell eljárniuk, hogy a nemzetközi jogi elem ellenére ne hagyják figyelmen kívül a nemzeti jogi kérdéseket sem. Ez a megközelítés még egy „szokásos” beruházásvédelmi eljárásban sem lenne teljesen helytálló, többek között az ICSID Egyezmény 42. cikkéből következően, egy *umbrella clause*-követelés esetén pedig még több érv szól a nemzeti jog fontossága mellett.

Ezen a ponton érdemes felidézni a közhatalmi-magánjogi jellegen alapuló megkülönböztetést az *umbrella clause* hatálya alá tartozó kötelezettségek, illetve ezek megsértése vonatkozásában, az alkalmazandó jog terén ugyanis praktikusán nagyobb szerepe van a nemzetközi jognak a közhatalmi elemek erőteljes jelenléte esetén. A kötelezettségszegés jellege meghatározó szereppel bír annak eldöntésében, hogy milyen jog alapján kell megállapítani a kötelezettség megsértését.¹³⁸ A klasszikus nemzetközi jogi szabályok alapján is alátámasztható az az álláspont, miszerint az állam nem kereskedelmi jellegű cselekményei – például a külföldi beruházóknak kárt okozó jogalkotás – a nemzetközi jog körébe tartozó kérdéskört jelentenek.¹³⁹ Ezt a megközelítést egyéb alapvető nemzetközi jogi szabályok is támogatják: például a nemzetközi és nemzeti jog eltérése esetén a nemzetközi jog elsőbbsége.¹⁴⁰ Közhatalmi jellegű kötelezettség közhatalmi jellegű megsértése esetén értelemszerűen szinte csak a nemzetközi jog irányából lehetséges megközelíteni az ügyet, ám a nemzetközi jognak akkor is nagy szerepe lehet, ha egy alapvetően szerződéses kötelezettséggel kapcsolatban avatkozik be az állam közhatalmi eszközökkel. Az *umbrella clause*-ok történeti fejlődése alapján is látható az a cél, hogy bizonyos közhatalmi visszaélések esetén a nemzetközi jog

¹³⁴ BANIFATEMI in: YANACCA-SMALL (2010), 207. o.

¹³⁵ SCHILL (2008), 47. o.

¹³⁶ ALEXANDROV (2004), 567. o.

¹³⁷ *Noble Ventures v. Romania*, 55., 173. bek.

¹³⁸ CRAWFORD (2007), 7. o.

¹³⁹ SCHWEBEL (1994), 431-432. o.

¹⁴⁰ CRAWFORD (2007), 2. o.

szférájába emeljenek át szerződéses jogokat.¹⁴¹ Azonban ilyen esetekben sem lehetséges teljesen figyelmen kívül hagyni a nemzeti jogi körülményeket.¹⁴²

Minél több a kereskedelmi/magánjogi elem az *umbrella clause* alapjául szolgáló kötelezettségek, illetve ezek megszegése körében, annál jelentősebb szerepe lesz a nemzeti jognak. Ezzel kapcsolatban érdemes felidézni, hogy az *umbrella clause* által biztosított igény csak a kötelezettségszegéssel nyílik meg: vagyis nem a releváns kötelezettségek, csupán ezek megszegése nyer nemzetközi jogi jelleget.¹⁴³ Ahhoz azonban, hogy erre a pontra eljussunk, először szükséges megállapítani a kötelezettség fennállását, terjedelmét, tartalmát, végső soron pedig a jogilag értékelhető megszegését is. Ezek a körülmények mind szükséges feltételei az *umbrella clause*-jogalap alapján támasztható igénynek – bármilyen szükséges elem hiánya esetén nem áll meg a jogalap, így soha nem is léphetünk át a nemzetközi jog szintjére. Vagyis a nemzeti jog relevanciája ilyen esetekben nem azt jelenti, hogy az *umbrella clause* a *funkcionális* álláspontnak megfelelően csupán közhatalmi jellegű cselekmények elbírálására vonatkozik. A kötelezettségszegés az *umbrella clause*-jogalap egyik konstitutív eleme, amelyet bizonyos esetekben a nemzeti jog alapján kell (ténykérdésként) megállapítani, amely egyenesen következik a nemzetközi jogi normából. Így Crawford *integráló* megközelítése tűnik helyesebbnek, mely abból indul ki, hogy az *umbrella clause* nem változtatja meg a szerződéses kötelezettségekre irányadó jogot¹⁴⁴ – amely így a rá alkalmazandó *lex contractus* marad, mely jellemzően a fogadó állam nemzeti joga. A *Toto Construzioni v. Lebanon* ügyben döntő tanács is kifejezetten ezt a megközelítést fogadta el, „[a BIT] szellemisége és célja figyelembe vételével”.¹⁴⁵

V.2.2. A nemzeti jog, mint funkcionális ténykérdés

A korábban bemutatott *umbrella clause*-ra vonatkozó elméletek eltérően közelítik meg a nemzeti jog szerepét. A *nemzetköziesítő* elmélet alapján a nemzeti jog szerepe visszaszorul, mivel e megközelítés szerint az *umbrella clause* következtében a teljes szerződés nemzetközi jogi megállapodássá változik.¹⁴⁶ A fentiekben azonban már láthattuk, hogy ez a megközelítés nem állja meg a helyét maradéktalanul. A *funkcionális* értelmezés hívei többek között emiatt

¹⁴¹ GADELSHINA (2013), 805. o.

¹⁴² SCHILL (2008), 71. o.

¹⁴³ SCHREUER (2004), 251. o.

¹⁴⁴ CRAWFORD (2007), 20. o.

¹⁴⁵ *Toto Construzioni v. Lebanon*, 200-201. bek.

¹⁴⁶ POTTS (2011), 1007.

kritizálják a *nemzetköziesítő* elméletet: ezen álláspont szerint a nemzeti jog nem kezelhető pusztán tényként *umbrella clause*-követelések esetén.¹⁴⁷ A *funkcionalisták* sem jutnak azonban teljes mértékben helyes következtetésre a nemzetközi és nemzeti jog viszonya tekintetében, mivel alapvetően elvetik azt a feltevést, hogy az *umbrella clause* által nem közhatalmi jellegű kötelezettségsszegések is nemzetközi jogi jogsértéssé válhatnak.¹⁴⁸

A nemzeti jog szerepe kapcsán egy alapvető ellentétet kell feloldani. Ha elfogadjuk, hogy az *umbrella clause* egy önálló nemzetközi jogi jogalap, amely elbírálására alkalmazandó a nemzetközi jog, szembetaláljuk magunkat a nemzetközi jog egy régi alaptételével: a nemzeti jog pusztán ténykérdésként való kezelésével.¹⁴⁹ Ez a megközelítés alapvetően a beruházásvédelmi vitarendezés terén is fennmaradt.¹⁵⁰ Ezzel állítható szembe a másik jelentős szempont, miszerint a beruházásvédelmi vitarendezés terén a nemzetközi jog mellett a nemzeti jognak is meghatározó szerepe lehet.¹⁵¹ Különösen igaz ez az *umbrella clause*-on alapuló jogvitákra, főleg az *integráló* elmélet alapján. Eszerint e jogvitákban a szerződéses jogok létezését, tartalmát¹⁵² és megszegését¹⁵³ is a szerződésre irányadó nemzeti jog szerint kell megállapítani.¹⁵⁴

A két, látszólag ellentétes szempont azzal oldható fel, ha a nemzeti jogi kérdéseket „funkcionális” ténykérdésként kezeljük a konkrét eljárásokban. Felidézve az *umbrella clause* jogalap jellegét, ez azt jelenti, hogy az *umbrella clause* határozza meg azokat a ténybeli elemeket, amelyeknek teljesülnie kell ahhoz, hogy a nemzetközi jogi igény érvényesíthető legyen. Fontos megérteni, hogy az *umbrella clause*-ok esetén az egyezményen alapuló jogalap megalapozásához szükséges tények az egyezmény szféráján kívül keresendőek.¹⁵⁵ Tehát egy eljáró tanács nem elégedhet meg azzal, hogy a felmerült tényállást a BIT-ben található nemzetközi jogi standard alapján jogszerűnek vagy jogsértőnek minősíti. Az *umbrella clause* ugyanis szükségszerűen megköveteli a konkrét eset történéseinek a releváns nemzeti jog

¹⁴⁷ DOUGLAS (2023), 478. o.

¹⁴⁸ IBID. 480. o.

¹⁴⁹ Lásd: ARANGIO-RUIZ in: NIJMAN, NOLLKAEMPER (2007), 17. o. A szabály eredetéhez: Certain German Interests in Polish Upper Silesia, 19. o.

¹⁵⁰ CRAWFORD (2007), 2. o.

¹⁵¹ BANIFATEMI in: YANACCA-SMALL (2010), 202. o.

¹⁵² DOUGLAS (2010), 364. o.

¹⁵³ ALEXANDROV (2004), 572. o.

¹⁵⁴ DOUGLAS in: CRAWFORD ET. AL. (2010), 832. o.

¹⁵⁵ GADELSHINA (2013), 824. o.

lencsén keresztül vizsgálatát, mint a nemzetközi jogi igény alapját. Így számos lényeges körülményt a nemzeti jog alapján kell bizonyítani – ezek két fő csoportja, a kötelezettség fennállása, illetve ennek megszegése¹⁵⁶ a fentiekben már tárgyalásra kerültek. Ezek a kategóriák azonban számos, adott esetben részletes nemzeti jogi elemzést igénylő rész kérdést felvethetnek: ilyen lehet a szerződések létrejötte, érvényessége, értelmezése, a szerződéskötést követően bekövetkezett tények hatása, stb.¹⁵⁷ Csak az összes releváns körülmény bizonyítását követően juthatunk el arra a következtetésre, hogy nemzetközi jogi jogsértés történt, amely maga után vonja a fogadó állam nemzetközi felelősségét.¹⁵⁸ Így, bár a nemzeti jog „funkcionálisan” a ténykérdések szerepét tölti be az eljárásban (mivel olyan körülményekhez kapcsolódik, amelyek bizonyítása szükséges a jogalap alapján támasztható igény megnyílásához), a gyakorlatban számos körülmény fennállását a nemzeti jog tényleges értelmezése és alkalmazása útján kell megállapítani.

Fontos látni, hogy ez a megközelítés a nemzetközi jog semmilyen alapvető elvével nem ellentétes. Először is, a nemzeti jog ténykérdésként való kezelése soha nem azt jelentette, hogy ne lehetne ténylegesen jogként értelmezni és alkalmazni a belső jogi szabályokat. A vonatkozó szakirodalom már a 20. század első felében is kifejezésre juttatta, hogy az Állandó Nemzetközi Bíróság nemzeti jogra irányuló kijelentését lényeges fenntartásokkal kell kezelni.¹⁵⁹ A nemzetközi fórumoknak mindig is az volt a feladata, hogy – ténykérdésként – úgy állapítsák meg a nemzeti jog tartalmát, ahogy azt a releváns állam bíróságai is alkalmaznák.¹⁶⁰ Másodszor, az az alapelv is fenntartható, miszerint a nemzeti jog nem jelenthet kifogást a nemzetközi jogi jogsértésre.¹⁶¹ *Umbrella clause*-követelések esetén ugyanis nem arról van szó, hogy egy, a nemzeti jogtól független nemzetközi jogi jogsértés kimentése érdekében hivatkozik a fogadó állam a nemzeti jogára, hanem arról, hogy a nemzeti jog alapján bizonyítandó körülmények fennállása hiányában nem beszélhetünk nemzetközi jogi jogsértésről. Így például ha a fennálló kötelezettség a nemzeti jog alapján már megszűnt – akár a nemzeti bíróságok általi megszüntetés útján – akkor nem teljesülnek az *umbrella clause*-igény feltételei.¹⁶² Sőt, nemzetközi választottbírói tanácsok akár nemzeti alkotmánybírók véleményét is

¹⁵⁶ SCHILL (2008), 48. o.

¹⁵⁷ IBID.

¹⁵⁸ BANIFATEMI in: YANACCA-SMALL (2010), 207-208. o.

¹⁵⁹ CSERNUS (2021), 130. o.

¹⁶⁰ CRAWFORD in CRAWFORD (2019), 49. o.

¹⁶¹ SCHWEBEL (1994), 430. o.

¹⁶² PRISLAN (2019), 270. o.

figyelembe vehetik egyes közhatalmi elemek megítélése során, illetve támaszkodhatnak a nemzeti bíróságok jogértelmezésére például egy fennálló követelés összege tekintetében.¹⁶³ Ettől eltérő eset, ha a fogadó állam egy már megállapított jogsértést igyekszik egy másik nemzeti jogszabályára való hivatkozással kimenteni. E hivatkozott jogszabály jogszerűsége természetesen vizsgálható a nemzetközi jog alkalmazásával.¹⁶⁴

Az alkalmazandó jog kérdése számos eljárásban okozott problémát. Az *El Paso v. Argentina* ügyben döntő tanács önellentmondásnak találta, hogy a követelés egy BIT-ben található standardon alapul, az *SGS v. Philippines* döntésben lefektetett elvek alapján azonban számos kérdést mégis a releváns nemzeti jog alapján kell megítélni.¹⁶⁵ A nemzeti jog figyelmen kívül hagyása azonban könnyen hibás döntéshez vezethet. Az *Eureko v. Poland* ügyben például a tanács tételesen leírta a fogadó állam szerződés alapján keletkezett kötelezettségeit, ám a beruházó által várt eredmény elmaradását automatikusan az *umbrella clause* szerinti kötelezettségszegésnek tekintette.¹⁶⁶ A tanács egyik tagjának különvéleménye alapján azonban kiderül, hogy a lengyel jog ismeri a gondossági és eredménykötelmek elhatárolását, a fogadó államot pedig a konkrét esetben gondossági kötelezettség terhelte, kifejezett rendelkezésekkel arra az esetre, ha a kívánt eredmény nem valósul meg az eredetileg tervezett időpontig.¹⁶⁷ A választottbíró felróta a tanácsi többségnek, hogy nem vették figyelembe a lengyel jogot a szerződéses kötelezettségek értelmezése során.¹⁶⁸

Más eljárásokban alkalmazta ugyan a tanács a releváns nemzeti jogot, de felületesen, a kellő következetesség hiányában. Az *SGS v. Paraguay* ügyben a fogadó állam arra hivatkozott, hogy a beruházó szerződészegése miatt tartott vissza bizonyos kifizetéseket – amely visszatartás így jogszerűnek minősül a paraguayi jog alapján.¹⁶⁹ A tanács ezt a védekezést kizárólag a szerződés írott rendelkezései alapján utasította el, anélkül, hogy megvizsgálta volna a paraguayi jog vonatkozó háttérszabályait.¹⁷⁰ A *Noble Ventures v. Romania* ügyben a tanács úgy vélte, hogy a fogadó állam megfelelő eljárása esetén sem volt valószínűsíthető, hogy végbement volna az

¹⁶³ IBID. 271. o.

¹⁶⁴ DOUGLAS in: CRAWFORD ET. AL. (2010), 832. o.

¹⁶⁵ SINCLAIR in: BUNGENBERG ET. AL. (2015), 916. o.

¹⁶⁶ *Eureko v. Poland*, 245. o.

¹⁶⁷ *Eureko v. Poland*, Rajski-különvélemény, 4. bek.

¹⁶⁸ IBID. 5. bek.

¹⁶⁹ *SGS v. Paraguay*, 110. bek.

¹⁷⁰ IBID. 121. bek.

ügylet, amelynek elmaradása a beruházó kárát okozta.¹⁷¹ A tanácsa fogadó állam magatartása és a bekövetkezett kár közötti, kellően bizonyos okozati összefüggés hiánya miatt jutott arra a következtetésre, hogy nem történt kötelezettségszegés.¹⁷² Nyilvánvaló, hogy ez egy dogmatikailag helytelen döntés. A tanács megállapította, hogy a fogadó állam szervei megsértették a rájuk irányadó gondossági standardot.¹⁷³ Az *umbrella clause* szerinti nemzetközi jogi jogsértés tehát megtörtént – az pedig az államfelelősség szabályai szerint is megállapítható, hogy okozati összefüggés hiányában a fogadó állam nem köteles kártérítést fizetni.¹⁷⁴ A károkozás hiánya nem azonos a jogsértés hiányával.¹⁷⁵ Fontos megérteni, hogy a nemzeti jogra való támaszkodás nem zárja ki minden kérdésben a nemzetközi jog – különösen az államfelelősségi szabályok – alkalmazását. Az *SGS v. Philippines* tanács például a nemzeti bíróságokra hagyta a releváns tartozás összegének megállapítását, ám az eljárás folytatásának elrendelésekor egyértelművé tették, hogy a kamat megállapítása például történhet nemzetközi jogi szabályok alapján.¹⁷⁶

Végezetül megemlíthető néhány olyan ügy, ahol a tanács – az elérhető információk alapján – kellő körültekintéssel vette figyelembe a nemzeti jogot. A *CMS v. Argentina* tanács például nyilvánvalóvá tette, hogy a fogadó állam állítólagosan jogsértő cselekményeit az argentin jog és a szerződés rendelkezései alapján vizsgálta.¹⁷⁷ Az *Enron v. Argentina* ügyben vitás pontként merült fel a felek között a nemzeti jog relevanciája.¹⁷⁸ Az eljáró tanács a vonatkozó nemzeti jogszabályok alapján állapította meg a beruházó jogainak létezését,¹⁷⁹ és azt is kimondta, hogy a vita alapjául szolgáló hatósági engedélyt is az argentin jog fényében kell vizsgálni.¹⁸⁰ A tanács a kötelezettségek megsértését, és az ezzel kapcsolatos felelősség fennállását is az argentin jog alapján vizsgálta.¹⁸¹ Ez vezetett arra a következtetésre, hogy pusztán az argentin jog

¹⁷¹ IBID. 148. bek.

¹⁷² IBID. 154-155. bek.

¹⁷³ IBID. 148. bek.

¹⁷⁴ Lásd például: ARSIWA 31. cikk 1. bek.

¹⁷⁵ Nem indokolt, hogy a beruházásvédelmi felelősségi rezsim e kérdésben eltérjen az államfelelősség általános szabályaitól, lásd: PAPARINSKIS (2013), 627. o.; MARTIN (2024), 2. bek., 13-14. bek.

¹⁷⁶ *SGS v. Philippines*, Végzés, 24. bek.

¹⁷⁷ *CMS v. Argentina*, 200. bek.

¹⁷⁸ *Enron v. Argentina*, 203-204. bek.

¹⁷⁹ IBID. 127-128. bek.

¹⁸⁰ IBID. 206. bek.

¹⁸¹ IBID. 210. bek.

szempontjából is megállapítható a fogadó állam jogsértő magatartása,¹⁸² így a tanács helyt adott az *umbrella clause*-követelésnek.¹⁸³

VI. A szerződéses fórumválasztási klauzulák hatása

Az előző fejezetben az *umbrella clause*-on alapuló követelések joghatósági, illetve alkalmazandó jogi kérdései kerültek tárgyalásra. E problémák modellszintű vizsgálata azonban szükségessé tette bizonyos – a valódi ügyekben gyakran előforduló – körülmények figyelmen kívül hagyását. A legfontosabb ilyen körülmény a kizárólagos vitarendezési klauzula jelenléte a beruházó és a fogadó állam közötti szerződésben. Amint már az *SGS* ügyek kapcsán is láthattuk, az ilyen klauzulák és a BIT-alapú vitarendezés között fennálló joghatósági konfliktus komoly fejtörést okoz a választottbírószági tanácsoknak. Eltérő álláspontok alakultak ki azzal kapcsolatban, hogy mennyiben kell teret engedni a szerződéses fórumválasztási klauzulák érvényesülésének, amely alááshatja egy BIT alapján létrejött tanács joghatóságát. E fejezet tehát a felvázolt különböző típusú *umbrella clause*-követelések közül kifejezetten csak a szerződésszegésen alapuló jogvitákra fókuszál, amelyekben a vita alapjául szolgáló szerződés tartalmaz exkluzív fórumválasztási klauzulát.

VI.1. A szerződéses vitarendezési klauzulák eltérő értelmezései

Speciális rendelkezések hiányában a BIT-k nem nyújtanak iránymutatást a joghatósági konfliktusok rendezésére. Az *umbrella clause*-okról szóló szakirodalom így különböző érvelésekkel igyekszik rendezni a kérdést. Egyes szerzők a „helyi jogorvoslatok kimerítése” elv alapján közelítik meg a problémát. Bár a hagyományos nemzetközi jogban a diplomáciai védelem előfeltétele volt a fogadó államban elérhető jogorvoslati módok kimerítése a külföldi személyek által, a beruházásvédelmi egyezmények rendszere kifejezetten elvetette ezt a követelményt.¹⁸⁴ Egyesek szerint azonban az *SGS v. Philippines* ügyben eljáró tanács döntése – az eljárás felfüggesztése a követelés befogadhatóságának hiányában – lényegében felélesztette ezt a feltételt.¹⁸⁵ Fontos továbbá, hogy az ICSID Egyezmény alapján is lehetséges, hogy a főszabálytól eltérve a fogadó állam megkövetelje a helyi jogorvoslatok kimerítését; a

¹⁸² IBID. 230-231. bek.

¹⁸³ IBID. 277. bek.

¹⁸⁴ WÄLDE (2005), 229. o.

¹⁸⁵ IBID.

Lanco v. Argentina ügyben döntő tanács szerint ez történhet egy, a beruházóval kötött szerződéses vitarendezési klauzulával is.¹⁸⁶

Más szerzők a szerződésszegésen alapuló *umbrella clause*-követelések és a „közönséges” szerződésszegésen alapuló követelések közötti nagyfokú hasonlóságra hívják fel a figyelmet. Az előző fejezetben megállapításra került, hogy az *umbrella clause* elméleti szinten a kereskedelmi jellegű szerződésszegések elbírálására is biztosít joghatóságot – ilyen esetekben a választottbírósnak a tagállami bíróságokhoz nagyon hasonlóan érdemben kell döntenie a felek szerződéses jogairól és kötelezettségeiről, figyelembe véve elsősorban a *lex contractus* szempontjait.¹⁸⁷ Igazságtalannak eredményhez vezethet, ha egy fogadó állam arra számít, hogy egy szerződéses vita esetén a szerződésben megjelölt fórum fog dönteni arról, hogy az állam megsértette-e a szerződést, ám a BIT alapján megalakult választottbírószági tanács megengedi a beruházónak, hogy ezt a szakaszt átugorva azonnal a nemzetközi vitarendezés szintjére terelje az ügyet.¹⁸⁸ Ennek alapján mondják ki egyes szerzők, hogy ha a jogvita lényege a gyakorlatban a szerződéses jogok érvényesítése (annak ellenére, hogy formálisan létezik egy nemzetközi jogi jogalap), akkor nem helyes a szerződéses alkut felborítva semmibe venni a szerződésben előírt vitarendezési mechanizmust.¹⁸⁹

Szintén gyakran emlegetett probléma a választottbírószági megállapodás kérdése. A beruházásvédelmi vitarendezés sajátos mechanizmusa ellenére ezen a téren is kulcskérdés, hogy a felek szabályosan beleegyezésüket adták-e ahhoz, hogy a jogvitájuk választottbírószági úton kerüljön elbírálásra.¹⁹⁰ Egyes szerzők ezzel kapcsolatban azt az álláspontot hangsúlyozzák, hogy a BIT-ek által biztosított választottbírószági vitarendezés nem kötelező, csupán egy lehetőség a beruházók számára, így meg kell adni annak a lehetőségét, hogy a beruházó más vitarendezési mechanizmust válasszon.¹⁹¹ E tekintetben fontos megjegyezni, hogy az ICSID Egyezmény 26. cikkében található szabály – az egyezményen alapuló vitarendezés kizárólagossága – csak érvényesen létrejött választottbírószági megállapodások esetén lép érvénybe. Ez a szabály nem érinti tehát annak a lehetőségét, hogy a felek egy korábbi megállapodása befolyásolja a választottbírószági tanács joghatóságát.¹⁹²

¹⁸⁶ Lásd: SPIERMANN (2004), 190. o.

¹⁸⁷ SINCLAIR in: BUNGENBERG ET. AL. (2015), 920. o.

¹⁸⁸ DOUGLAS (2023), 482. o.

¹⁸⁹ DOUGLAS (2010), 364. o.

¹⁹⁰ WAIBEL (2014), 13. o.

¹⁹¹ PRISLAN (2019), 397. o.

¹⁹² IBID. 401. o.

Felidézve az *umbrella clause*-ok értelmezéséről szóló elméleteket, a joghatósági konfliktusok magyarázata terén a *nemzetköziesítő* elmélet különösen ellentmondásos eredményekre vezethet. Az *SGS v. Paraguay* ügyben eljáró tanács szerint az *umbrella clause* céljával ellentétes lett volna, ha a szerződéses vitarendezési klauzula miatt nem bírálhatták volna el az ügyet.¹⁹³ A tanács elsősorban a BIT rendelkezéseit tekintette alkalmazandó jognak, ami hozzájárult ahhoz, hogy figyelmen kívül hagyja a szerződéses vitarendezési klauzulát.¹⁹⁴ A tanács „egybemosta” a teljes alkalmazandó jogi keretrendszert és arra a következtetésre jutott, hogy a BIT megkötésével a nemzetközi választottbíráskodás is a felek közötti alku részévé vált, amely így a szerződéses klauzula ellenére elérhető a beruházók számára.¹⁹⁵ A *nemzetköziesítő* elméletből azonban ennek a szöges ellentéte is következhet. Egy másik megközelítés szerint azzal, hogy a teljes szerződés „felemelkedik” a BIT szintjére, a nemzetközi jogi keretrendszer részévé válik a szerződésben található vitarendezési klauzula is – pontosan ezért kell annak érvényt szerezni.¹⁹⁶ Ezt a megközelítést követte a *BIVAC v. Paraguay* ügyben eljáró tanács: álláspontjuk szerint pont az *umbrella clause nemzetköziesítő* hatása miatt kell figyelembe venni a nemzeti bíróságok joghatóságát kijelölő rendelkezést, amely így befogadhatósági akadályt jelent.¹⁹⁷

Láthatjuk tehát, hogy a joghatósági konfliktusok megítélése terén számos fontos szempont merül fel, ezek egységes értelmezéséig azonban sem az elmélet, sem a gyakorlat nem jutott el. A kérdés megválaszolásához indokolt tovább vizsgálni a nemzeti jog szerepét „közönséges” szerződésszegésen alapuló *umbrella clause*-követelések esetén, figyelembe véve az előző fejezetben tett megállapításokat.

VI.2. A nemzeti jog kettős szerepe

A joghatósági konfliktusok kapcsán felmerült problémák értelmezéséhez érdemes felidézni, két, a fentiekben kifejtett elvet. Az első az érvényesíteni kívánt követelés jogalapjának fontossága és ennek alapján a *Vivendi*-elv, vagyis az egyezményen és a szerződésen alapuló követelések elválasztása. A beruházásvédelmi vitarendezés terén elmondható, hogy az alanyi

¹⁹³ SINCLAIR in BUNGENBERG ET. AL. (2015), 902. o.

¹⁹⁴ *SGS v. Paraguay*, 101. bek.

¹⁹⁵ *IBID.* 107. bek.

¹⁹⁶ POTTS (2011), 1041. o.

¹⁹⁷ *BIVAC v. Paraguay*, 142. bek.

jog és az annak kikényszerítésére szolgáló eljárási mechanizmus szorosan összefüggnek.¹⁹⁸ Ennek megfelelően a követelés pontos jogalapja jelentősen kihathat a joghatóságra,¹⁹⁹ e tekintetben pedig jelentős az alapvetően szerződésből eredő és az egyezmény valamely rendelkezéséből eredő követelések különbsége.²⁰⁰

A másik fontos szempont a nemzeti jog „funkcionális” ténykérdésként való felfogása. Az *umbrella clause*-jogalaphoz megfelelően a szerződésszegés megállapítását megalapozó körülményeket – így a nemzeti jog tartalmát, illetve a szerződésre való alkalmazását – a jogalap által megnyitott igényt megalapozó ténybeli elemként érdemes felfogni. Fontos azonban leszögezni, hogy a nemzeti jog ténylegesen csak az adott eljárásban betöltött, technikai értelemben vett funkciója szerint „ténykérdés”, a valóságban nagyon is jogként kell alkalmazni a releváns körülmények elbírálásakor. E tekintetben fontos megjegyezni, hogy a nemzetközi és nemzeti jog viszonyrendszerére vonatkozó kortárs felfogások is sok szempontból túlzóan leegyszerűsítőnek tartják a nemzeti jog „puszta tényként” való kezelését – e nézetek szerint egy alapvetően nemzetközi jogon alapuló eljárásban sem lehet megkérdőjelezni a nemzeti jog jogi jellegét.²⁰¹ Különösen igaz ez az állítás, ha egy releváns nemzetközi jogi szabály kifejezetten utal a nemzeti jogra, mint lényeges elemre.²⁰² Ebből a megközelítésből logikusan következik az is, hogy egy beruházásvédelmi eljárásban vizsgált szerződést nem lehet csak az egyik fél terhére értelmezni, valamint hogy az alkalmazandó nemzeti jog alapján a beruházó magatartását is szükséges vizsgálni.²⁰³

E keretek között vizsgáljuk meg, hogy mi alapozza meg azt az álláspontot, hogy kereskedelmi szerződésszegésen alapuló *umbrella clause*-követelések esetén teret kell engedni a szerződéses vitarendezési mechanizmus érvényesülésének. Egyes konkrét ügyekben – például a *Bosh v. Ukraine* eljárásban – a választottbíróági tanács elfogadta ugyan, hogy az *umbrella clause* egy önálló nemzetközi jogi jogalapot képez, ám arra a döntésre jutott, hogy lényegében mégis egy szerződéses követelésről van szó, amelyet az *umbrella clause*-on keresztül érvényesít a beruházó.²⁰⁴ Amint korábban már láttuk, az *umbrella clause*-nak kereskedelmi jellegű kötelezettségszegések esetén nem az a funkciója, hogy a teljes szerződést kiemelje a *lex*

¹⁹⁸ WÄLDE (2005), 194. o.

¹⁹⁹ SPIERMANN (2004), 192. o.

²⁰⁰ POTTS (2011), 1031-1032. o.

²⁰¹ GAJA in: NIJMAN, NOLLKAEMPER (2007), 58. o.

²⁰² IBID. 59. o.

²⁰³ IBID. 20. o.

²⁰⁴ Lásd: ANTONY (2013), 635. o.

contractus értelmezési tartományából.²⁰⁵ Egy ilyen jellegű ügyben tehát a joghatósági fázisban egy választottbíróági tanács szinte kizárólag a nemzeti jog alá tartozó tényállításokkal találja szembe magát, amely állítások együttes bizonyítása szükséges ahhoz, hogy nemzetközi jogi jogsértés megállapítható legyen.²⁰⁶ Az állítólagosan megsértett kötelezettség tartalmára teljes egészében a nemzeti jog az irányadó, a nemzetközi jog szerepe a gyakorlatban marginális.²⁰⁷ Tehát, bár formailag jelen van az *umbrella clause*, mint jogalap, az igény tényleges alapja szinte teljes egészében a nemzeti jog szerint értelmezendő szerződésszegés.²⁰⁸

Mindez arra enged következtetni, hogy kereskedelmi jellegű szerződésszegésen alapuló *umbrella clause*-követelések esetén a *Vivendi*-elvet nem szabad túl formálisan, mechanikusan alkalmazni. Az egyezményen alapuló és a szerződésen alapuló követelések megkülönböztetésének alapja tehát nem az, hogy a beruházó formálisan mit jelöl meg jogalapként, hanem hogy milyen tényállításokat tesz az igénye alátámasztása érdekében, ezek alapján pedig mi a követelés tényleges jogi alapja.²⁰⁹ Ezen a ponton szükséges különbséget tenni a nemzeti jog (amely „funkcionális” ténykérdésként, ezzel együtt azonban alkalmazandó jogként is megjelenik az eljárásban) és a tényleges ténykérdések között.²¹⁰ A követelés előterjesztésekor a beruházó a tényleges tényeket (vagy legalábbis azoknak a számára kedvezőnek vélt változatát) is előadja. Szerződéses jogviták esetén könnyen előállhat az a helyzet, hogy ugyanazok a tények nemzeti jogi és nemzetközi jogi követelést is megalapoznak,²¹¹ különösen, ha az alkalmazandó egyezmény tartalmaz *umbrella clause*-t. Ilyenkor a tanácsnak alaposan vizsgálnia kell, hogy a megtett tényállítások milyen jellegű *umbrella clause*-követelést alapozhatnak meg – ha láthatóan van olyan közhatalmi elem a tényállásban, ami okafogyottá teszi az *umbrella clause*-jogalap konstitutív elemeinek pusztán nemzeti jog alapján történő elbírálását,²¹² akkor indokolt a követelés elbírálása. Ha azonban nem látszik ilyen körülmény a tényállítások között, akkor az *umbrella clause*-követelés helytállósága lényegében csak azon múlik, hogy megállapítható-e a fogadó állam szerződésszegése a *lex contractus* alapján. Vagyis ilyen esetekben a követelés esszenciális

²⁰⁵ GADELSHINA (2013), 811. o.

²⁰⁶ POTTS (2011), 1043. o.

²⁰⁷ SCHILL (2008), 47. o.

²⁰⁸ POTTS (2011), 1043. o.

²⁰⁹ DOLZER, KRIEBAUM, SCHREUER (2022), 394. o.

²¹⁰ A tényleges ténykérdésekre példa lehet egyes számlák tartalma, lásd: *SGS v. Philippines*, Végzés, 20. bek.

²¹¹ FONTANELLI (2018), 16-17. o.; ALEXANDROV (2004), 561. o.

²¹² Lásd: GADELSHINA (2013), 814. o.

alapja – az *umbrella clause* jelenlététől függetlenül – a nemzeti jogi szerződésszegés.²¹³ A választottbírószági tanácsnak pedig ebben az esetben gyakorlatilag pontosan ugyanaz lenne a feladata – a szerződés értelmezése, alkalmazása, megszegésének elbírálása – amelyre jellemzően kiterjed egy szerződéses fórumválasztási klauzula hatálya.

A fentiek fényében jobban megérthető, hogy az *umbrella clause* nemzetközi jogi joghatásának elismerése – és a *funkcionális* értelmezés kritikája – ellenére miért indokolt szerződésszegéses esetekben mégis érvényre juttatni a szerződéses vitarendezési mechanizmust. Már az *SGS v. Philippines* ügyben is elismerte a tanács, hogy a nemzetközi jogi jogalap ellenére a követelés esszenciális alapja mégis a szerződés.²¹⁴ E megközelítésnek régóta visszanyúló alapjai vannak a nemzetközi vitarendezés terén. Az Állandó Nemzetközi Bíróság már egy 1923-as döntésében elismerte, hogy az egyes tartozásokra vonatkozó speciális joghatósági megállapodások esetén e kérdésekre nem áll fenn a Bíróság joghatósága.²¹⁵ Az 1926-os *North American Dredging Company* ügyben eljáró választottbírószági tanács is úgy ítélte meg, hogy egy szerződés értelmezése és alkalmazása a felek megállapodása alapján kivonható a nemzetközi vitarendezés köréből.²¹⁶

A fenti megközelítést támogatják bizonyos választottbírószági döntések, vélemények is. A *Toto Costruzioni v. Lebanon* ügyben eljáró tanács szerint a felmerült *umbrella clause*-követelések alapvetően szerződéses követelésként értelmezhetőek, így azokra a szerződésben előírt vitarendezési mechanizmust kell alkalmazni.²¹⁷ A *Salini Costruttori v. Jordan* ügyben szintén sikeresen érvelt azzal a fogadó állam, hogy a követelések esszenciális alapja a szerződés, így azokat a szerződésben előírt vitarendezés útján kell érvényesíteni.²¹⁸ Az *Eureko v. Poland* ügyben különvéleményt kifejtő választottbíró is alapvetően szerződéses jogvitaként tekintett az ügyre.²¹⁹ A *CMS v. Argentina* tanács is megkülönböztette a tisztán szerződésen alapuló kereskedelmi jogvitákat a ténylegesen BIT-jogalapon alapuló igényektől.²²⁰ A leginkább lényegretörően talán a *BIVAC v. Paraguay* ügyben eljáró tanács ragadta meg a kérdést. A tanács felismerte, hogy a tárgyi joghatóság szempontjából az *umbrella clause*-

²¹³ FONTANELLI (2018), 23. o.

²¹⁴ SINCLAIR in BUNGENBERG ET. AL. (2015), 895. o.

²¹⁵ The Mavrommatis Palestine Concessions, 32. o.

²¹⁶ North American Dredging Company, 31. o.

²¹⁷ Toto Costruzioni v. Lebanon, 202. bek.

²¹⁸ Salini Costruttori v. Jordan, 29. bek., 96. bek.

²¹⁹ Eureko v. Poland, Rajski-különvélemény, 1. bek.

²²⁰ CMS v. Argentina, 300. bek.

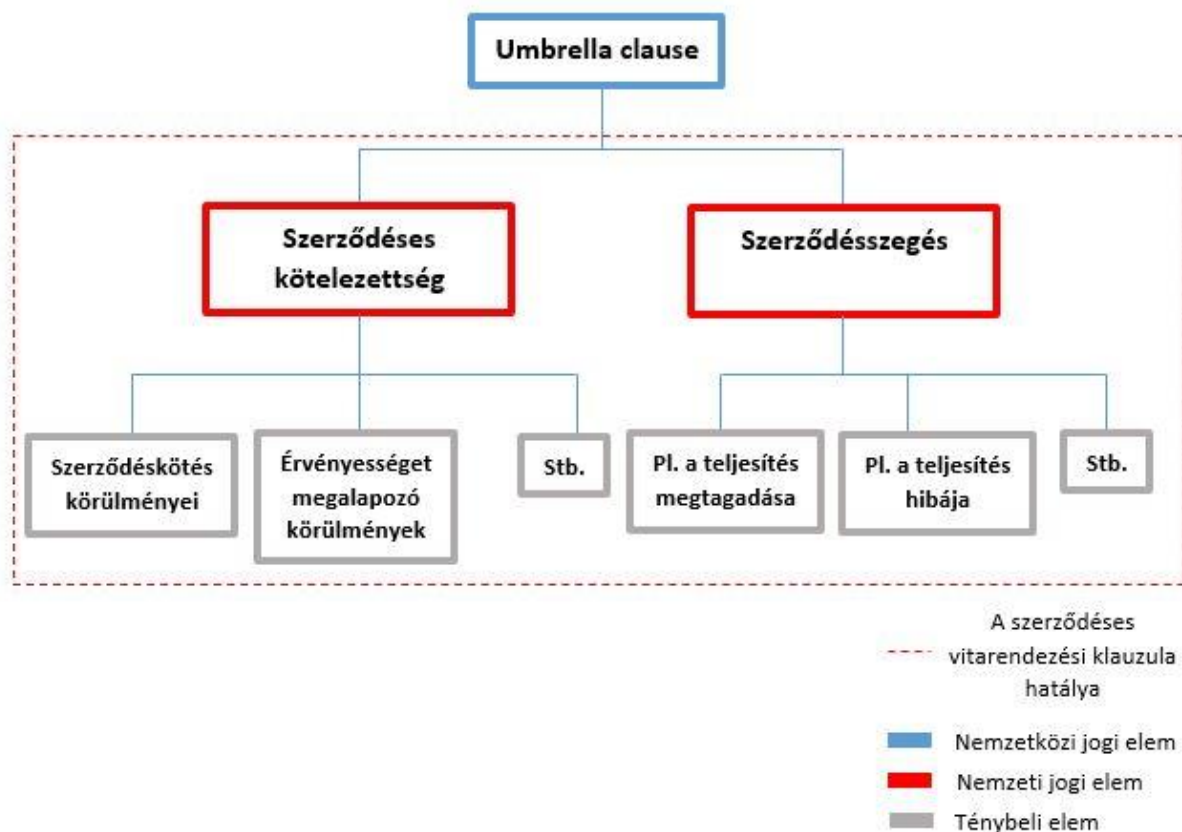
követelés elbírálása és a szerződésszegésről való döntés lényegében megegyezik,²²¹ így a szerződésen alapuló és a BIT-n alapuló követelés megkülönböztetése „teljességgel mesterséges” volna, ez a megközelítés nem eredményezheti a szerződéses vitarendezés megkerülését.²²² Hasonló álláspontra helyezkedett Zachary Douglas is a *Gardabani és Silk Road v. Georgia* ítélethez fűzött különvéleményében. Szerinte a formálisan megjelölt jogalap különbsége nem fedi el azt a tényt, hogy a két követelés célja és tárgya azonos: olyan helyzetbe hozni a beruházót, mintha a szerződéses kötelezettség megsértése nem történt volna meg.²²³

A fentiek összefoglalásaként az *umbrella clause*-követelések konceptualizálásakor három szintet azonosíthatunk be. A legfelső maga az *umbrella clause*, valamint a nemzetközi jog szintje. A második szinten a nemzeti jog helyezkedik el, amely „funkcionálisan” ténykérdések szerepét tölti be, ám a gyakorlatban ténylegesen jogként kell alkalmazni. A legalsó szinten a tényleges ténykérdések helyezkednek el, amelyek egy „közönséges” szerződésszegés esetén gyakorlatilag teljesen azonosan jelentik egy nemzeti jogi (második szint) és egy nemzetközi jogi (első szint) követelés alapját. Ilyen esetekben a legfelső szintből lényegében semmilyen szubsztantív plusztartalom nem fakad, az *umbrella clause* megsértése a második és a harmadik szint elemei alapján automatikusan következik be – éppen ezért azonban nem is indokolt, hogy az ilyen ügyeket a szerződésben foglalt vitarendezési mechanizmus megkerülésével egy BIT alapján létesített tanács bírálja el. Mindez nem azt jelenti, hogy a *funkcionális* értelmezésnek megfelelően az *umbrella clause* hatálya nem terjed ki a „közönséges” szerződésszegések esetére, csupán azt, hogy ilyen esetekben az *umbrella clause* alapján támasztható nemzetközi jogi követelés a bizonyítandó elemeit, illetve az ezekre irányadó jogot tekintve lényegében azonos egy olyan szerződéses követeléssel, amelyet a szerződéses vitarendezési mechanizmus alapján támaszthat a beruházó. E megközelítés az *integráló* irányzattal rokonítható, ezen értelmezés kifejtésének tekinthető.

²²¹ BIVAC v. Paraguay, 143-145. bek.

²²² SINCLAIR in BUNGENBERG ET. AL. (2015), 900-901. o.

²²³ Gardabani és Silk Road v. Georgia, Douglas-különvélemény, 16. bek.

4. ábra: a szerződésszegésen alapuló *umbrella clause*-követelések háromszintes szerkezete és a szerződéses vitarendezési klauzulák hatálya (a szerző ábrája).

Látható tehát, hogy nem helyes, ha egy BIT-alapján létesített tanács a szerződéses vitarendezési mechanizmus megkerülésével bírál el egy kereskedelmi jellegű szerződésszegésen alapuló *umbrella clause*-követelést. Ennek oka nem a *funkcionális* értelmezésből fakadó tétel, miszerint az *umbrella clause* elvi szinten sem biztosíthat joghatóságot ilyen jellegű követelések elbírálására. Pontosan ennek a létező joghatóságnak a szerződéses vitarendezési klauzula által teremtett joghatósággal való összeütközése okozza a sokat emlegetett joghatósági konfliktust, melyet magánjogi szerződésszegések esetén a szerződéses mechanizmus javára célszerű eldönteni. A nemzetközi jogi követelés elbírálásának megtagadása több eljárásjogi megoldás alapján is elképzelhető. Felmerülhet a joghatóság hiányának megállapítása arra hivatkozva, hogy a szerződéses vitarendezési klauzula elfogadásával a beruházó lemondott arról az egyébként létező jogáról, hogy – legalábbis a kereskedelmi cselekményeken alapuló – *umbrella clause*-követeléseit nemzetközi választottbírósági úton érvényesítse. A BIT-ken alapuló jogokról való lemondás vitatott terület, ám egyes választottbírók és szerzők szerint bizonyos esetekben helye van e koncepció

elfogadásának.²²⁴ A másik opció az *SGS v. Philippines*-ügyben lefektetett precedens követése, és az eljárás felfüggesztése befogadhatóság hiányában. Ezzel az eszközzel azonban óvatosan kell bánnia a választottbíróknak, mivel ilyen esetekben nem egyértelmű, hogy mi a funkciója a választottbíróági eljárásnak. Ha a befogadhatósági akadályt a szerződéses vitarendezési eljárás lefolytatásával lehetséges elhárítani, a választottbíróági eljárás pedig ezt követően folytatódik, a tanács könnyen értelmezhető egyfajta fellebbviteli vagy felülvizsgálati fórumként a nemzeti bíróságok viszonylatában – amely megközelítéssel kapcsolatban komoly aggályok merülhetnek fel.²²⁵

VII. Konklúzió

Napjainkra az *umbrella clause*-on alapuló követelések a beruházásvédelmi vitarendezés rendszeres elemévé váltak, a jogterület hosszú utat járt be az *SGS*-ügyek óta. Máig fennmaradtak azonban az ellentmondások olyan kérdésekkel kapcsolatban, mint az alkalmazandó jog,²²⁶ illetve a joghatósági konfliktusok kezelése.²²⁷ Az eltelt évek és a számos meghozott döntés ellenére még mindig aktuálisnak tűnnek a korábbi szakirodalmi megállapítások, melyek az *umbrella clause*-ra vonatkozó eltérő értelmezések tarthatatlanságára hívták fel a figyelmet.²²⁸ Jelen tanulmány célkitűzése ennek fényében az volt, hogy a létező szakirodalom és joggyakorlat alapján, a lehető legmélyebb dogmatikai alapossággal válaszolja meg a joghatósággal és alkalmazandó joggal kapcsolatban felmerült kérdéseket *umbrella clause*-on alapuló követelésekre vonatkozóan.

Ha az *umbrella clause*-t jogalapjaként közelítjük meg, elérhetővé válik egy konzekvens fogalomrendszer megalkotásának lehetősége. A jogalap feltételez egy meghatározható ténycsoportot, melyek bizonyítása szükséges az igény megnyílásához. E ténybeli körülmények listája jelenti lényegében azt a feltételrendszert, amely alapján az *umbrella clause* általános joghatóságot biztosíthat egy BIT alapján létrejött választottbíróági tanácsnak egy követelés elbírálására. Az alkalmazandó jog terén minden esetben jelen van a nemzetközi jog és a releváns nemzeti jog is, ám a követelés jellegétől függően eltérhet, hogy melyik lesz hangsúlyosabb. A jogalap-megközelítés alapján a nemzeti jog tartalma és a konkrét tényállásra

²²⁴ Lásd: SPIERMANN (2004).

²²⁵ WÄLDE (1996), 460. o.

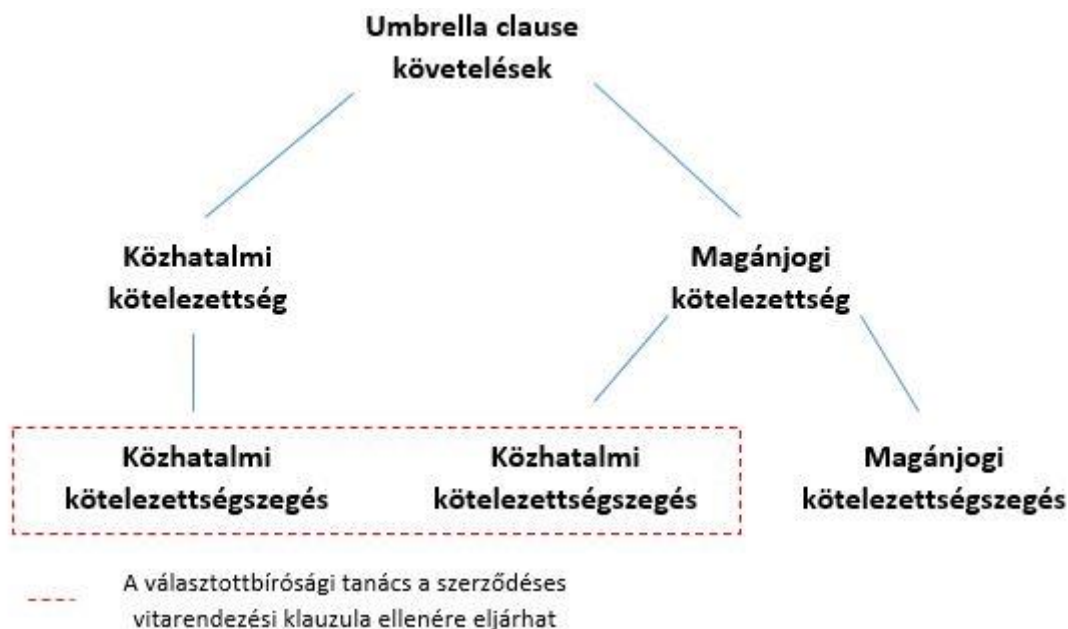
²²⁶ IBID. 919. o.

²²⁷ ANTONY (2013), 638-639. o.

²²⁸ POTTS (2011), 1045. o.

való alkalmazása „funkcionálisan” ténykérdésként jelenik meg, ám minden fajta *umbrella clause*-követelés esetén szükséges részletesen vizsgálni.

A fentiek alapján logikusnak tűnik az exkluzív vitarendezési klauzulák alapján felmerülő joghatósági konfliktusok kezelése is. Ha a jogvitában releváns szerepet játszanak közhatalmi elemek, akkor az *umbrella clause* ténylegesen önálló jogalapként jelenik meg, amelynek a releváns nemzeti jogban nincs megfelelője, így indokolt, hogy a követelést a nemzetközi jog alkalmazásával egy nemzetközi fórum bírálja el. „Közönséges” szerződésszegések esetén azonban a szerződésben kijelölt döntéshozó fórumnak és az egyezmény alapján létesített tanácsnak lényegében ugyanazt a követelést kellene elbírálniuk, így nem indokolt megengedni a beruházónak, hogy kikerülje a korábban általa is elfogadott szerződéses vitarendezési mechanizmust.

5. ábra: az *umbrella clause*-követelések csoportosítása és a szerződéses vitarendezési klauzulák hatása (a szerző ábrája).

Összességében elmondható, hogy az e tanulmányban kifejtett értelmezési rendszer alapját képezhetné egy, az *umbrella clause*-okra vonatkozó konzekvens, a beruházók és a fogadó államok érdekei között megfelelő egyensúlyt képző, a fenntarthatósági szempontokra reagálni képes joggyakorlatnak. Így az *umbrella clause*-ok egyezményes gyakorlatból való kivezetése helyett megteremtődhetne annak lehetősége, hogy e klauzulák érdemben hozzájáruljanak egy kiszámítható, minden érdekelt fél számára elfogadható, modern beruházásvédelmi rendszerhez.

VIII. Irodalomjegyzék

VIII.1. Nemzetközi Egyezmények, Egyezménytervezetek

A szerződések jogáról szóló, Bécsben az 1969. évi május hó 23. napján kelt Egyezmény, kihirdette: 1987. évi 12. törvényerejű rendelet.....	Bécsi Egyezmény
Ausztria, Modell BIT (2008).....	Ausztria, Modell BIT (2008)
OECD Draft Convention on the Protection of Foreign Property (Adopted by the Council at its 150th meeting, on 12th October, 1967), in: International Legal Materials, Vol. 7. Issue 1., pp. 117-143.	OECD (1967)

VIII.2. Nemzetközi bírósági és választottbírósági ügyek

Bosh International, Inc and B&P Ltd Foreign Investments Enterprise v. Ukraine, ICSID Case No. ARB/08/11, Award of 25 October 2012.....	Bosh v. Ukraine
Bureau Veritas, Inspection, Valuation, Assessment and Control, BIVAC B.V. v. The Republic of Paraguay, ICSID Case No. ARB/07/9, Decision of the Tribunal on Objections to Jurisdiction, 29 May 2009	BIVAC v. Paraguay
Burlington Resources Inc. v. Republic of Ecuador, ICSID Case No. ARB/08/5, Decision on Jurisdiction of 2 June 2010.....	Burlington v. Ecuador
Certain German interests in Polish Upper Silesia, Germany v Poland, Merits, Judgment, (1926) PCIJ Series A no 7, ICGJ 241 (PCIJ 1926)	Certain German Interests in Polish Upper Silesia
CMS Gas Transmission Company v. The Republic of Argentina, ICSID Case No. ARB/01/8 ,Decision of the Ad hoc Committee on the Application for Annulment of the Argentine Republic, 25 September 2007	CMS v. Argentina, Döntés érvénytelenítésről

CMS Gas Transmission Company v. The Republic of Argentina, ICSID Case No. ARB/01/8. Award, 12 May 2005.....	CMS v. Argentina
Compañía de Aguas del Aconquija SA and Compagnie Générale des Eaux/Vivendi Universal v Argentine Republic (ICSID Case No. ARB/97/3) Decision on Annulment, 3 July 2002, 6 ICSID Reports 340.	Vivendi v. Argentina, Döntés érvénytelenítésről
Compañía de Aguas del Aconquija, S.A. & Compagnie Générale des Eaux, Claimants, v. Argentine Republic, Respondent. (Case No. ARB/97/3) Award of 21 November 2000.....	Vivendi v. Argentina
Enron Corporation and Ponderosa Assets, L.P. v. Argentine Republic, ICSID Case No. ARB/01/34, Award, 22 May 2007.....	Enron v. Argentina
Eureko B.V. v. Republic of Poland, Ad Hoc, Dissenting Opinion (of Partial Award), 19 August 2005.....	Eureko v. Poland, Rajski-különvélemény
Eureko B.V. v. Republic of Poland, Ad Hoc, Partial Award, 19 August 2005	Eureko v. Poland
Fedax N.V. v. The Republic of Venezuela, ICSID Case No. ARB/96/3, Award, 37 I.L.M. 1391 (1998).....	Fedax v. Venezuela
Gardabani Holdings B.V. and Silk Road Holdings B.V. v. Georgia, ICSID Case No. ARB/17/29, Award of 27 October 2022.....	Gardabani és Silk Road v. Georgia
Gardabani Holdings B.V. and Silk Road Holdings B.V. v. Georgia, ICSID Case No. ARB/17/29, Dissenting Opinion by Arbitrator Zachary Douglas.	Gardabani és Silk Road v. Georgia, Douglas-különvélemény
Noble Ventures, Inc. v. Romania, ICSID Case No. ARB/01/11, Award, 12 October 2005.....	Noble Ventures v. Romania
North American Dredging Company of Texas (USA v Mexico) 4 RIAA 26 (1926).....	North American Dredging Company

Salini Costruttori S.p.A. and Italstrade S.p.A. v. The Hashemite Kingdom of Jordan, ICSID Case No. ARB/02/13. Decision on Jurisdiction, 9 November 2004..... Salini Costruttori v. Jordan

Sempra Energy International v. The Argentine Republic, ICSID Case No. ARB/02/16, Award, 28 September 2007 Sempra Energy v. Argentina

SGS Société Générale de Surveillance S.A. v. Republic of the Philippines, ICSID Case No. ARB/02/6, Order of the Tribunal on Further Proceedings, 17 December 2007.SGS v. Philippines, Végzés

SGS Société Générale de Surveillance S.A. v. The Republic of Paraguay, ICSID Case No. ARB/07/29, Award, 10 February 2012SGS v. Paraguay

Siemens A.G. v. The Argentine Republic, ICSID Case No. ARB/02/8, Award of 17 January 2007.....Siemens v. Argentina

Société Générale de Surveillance S. A. v. Pakistan, Decision of the Tribunal on Objections to Jurisdiction, ICSID (W. Bank) Case No. ARB/01/13 (2003).....SGS v. Pakistan

Société Générale de Surveillance S. A. v. Philippines, Declaration (Dissenting Opinion of Antonio Crivellaro), ICSID (W. Bank) Case No. ARB/02/6 (2004)..... SGS v. Philippines, Crivellaro-különvélemény

Société Générale de Surveillance S. A. v. Philippines, Decision of the Tribunal on Objections to Jurisdiction, ICSID (W. Bank) Case No. ARB/02/6 (2004)..... SGS v. Philippines

The Mavrommatis Palestine Concessions, 1924 PCIJ (Ser. A) No. 2..... The Mavrommatis Palestine Concessions

Toto Costruzioni Generali S.p.A. v. The Republic of Lebanon, Decision on Jurisdiction, ICSID Case No. ARB/07/12 (2009)..... Toto Costruzioni v. Lebanon

VIII.3. Kommentárok, jelentések

- BERNASCONI-OSTERWALDER, NATHALIE and JOHNSON, LISE, 'Commentary to the Austrian Model Investment Treaty', International Institute for Sustainable Development, September 2011. BERNASCONI-OSTERWALDER és JOHNSON (2011)
- YANNACA-SMALL, KATIA, 'Interpretation of the Umbrella Clause in Investment Agreements', OECD Working Papers on International Investment, 2006/03..... YANNACA-SMALL (2006)
- UNCTAD, 'Mapping of IIA Clauses', available at: <https://investmentpolicy.unctad.org/pages/1031/mapping-of-iaa-clauses> UNCTAD, Mapping of IIA Clauses
- UNCTAD, 'Trends in the investment treaty regime and a reform toolbox for the energy transition', IIA Issues Note, No. 2, 2023, (UNCTAD/DIAE/PCB/INF/2023/4).....UNCTAD (2023)

VIII.4. Szakirodalom

VIII.4.1. Könyvek, könyvfejezetek, önálló publikációk

- ARANGIO-RUIZ, G., 'International Law and Interindividual Law', in: NIJMAN, JANNE E. and NOLLKAEMPER ANDRÉ (ed.), 'New Perspectives on the Divide Between National and International Law', Oxford University Press, Oxford, 2007 ARANGIO-RUIZ in: NIJMAN, NOLLKAEMPER (2007)
- Banifatemi, Yas, 'The Law Applicable in Investment Treaty Arbitration', in: Yannaca-Small, Katia (ed.), 'Arbitration Under International Investment Agreements (2nd Edition): A Guide to the Key Issues', Oxford University Press, Oxford, 2010 BANIFATEMI in: YANACCA-SMALL (2010)
- CRAWFORD, JAMES, 'The relations of international and national law', in: CRAWFORD, JAMES (ed.), 'Brownlie's principles of public international law', Ninth Edition,

- Oxford University Press, Oxford, United Kingdom ; New York, NY, 2019..... CRAWFORD in CRAWFORD (2019)
- DOLZER, RUDOLF, KRIEBAUM, URSULA and SCHREUER, CRISTOPH, ‘Principles of International Investment Law’, Third Edition, Oxford University Press, Oxford, 2022DOLZER, KRIEBAUM, SCHREUER (2022)
- DOUGLAS, ZACHARY, ‘Other Specific Regimes of Responsibility: Investment Treaty Arbitration and ICSID’, in: CRAWFORD, JAMES ET. AL. (ed.), ‘The law of international responsibility’, Oxford University Press, Oxford Commentaries on International Law, New York, 2010.....DOUGLAS in: CRAWFORD ET. AL. (2010)
- DOUGLAS, ZACHARY, ‘The Law of International Investment Claims’, Cambridge University Press, Cambridge, 2010. DOUGLAS (2010)
- FONTANELLI, FILIPPO, ‘Jurisdiction and Admissibility in Investment Arbitration: The Practice and the Theory’, BRILL, Brill Research Perspectives in International Investment Law and Arbitration, 2018, available at: <https://brill.com/view/title/37972>FONTANELLI (2018)
- GAJA, G., ‘Dualism—a Review’, in: NIJMAN, JANNE E. and NOLLKAEMPER ANDRÉ (ed.), ‘New Perspectives on the Divide Between National and International Law’, Oxford University Press, Oxford, 2007GAJA in: NIJMAN, NOLLKAEMPER (2007)
- PRISLAN, V., ‘Domestic courts in investor-state arbitration: partners, suspects, competitors’, Leiden University, Leiden, 2019 PRISLAN (2019)
- SCHILL, STEPHAN W., ‘Enabling Private Ordering - Function, Scope and Effect of Umbrella Clauses in International Investment Treaties’, New York University School of Law, Institute for International Law and Justice, IILJ Working Paper 2008/9..... SCHILL (2008)

- SCHWEBEL, STEPHEN M., ‘On Whether the Breach by a State of a Contract With an Alien is a Breach of International Law’, in: SCHWEBEL, STEPHEN M., ‘Justice in International Law: Selected Writings of Judge Stephen M. Schwebel’, Cambridge University Press, Cambridge, 1994SCHWEBEL (1994)
- SINCLAIR, ANTHONY, ‘Umbrella Clause’, in: BUNGENBERG, MARC ET. AL. (ed.), ‘International Investment Law’, C.H. BECK ; Hart ; Nomos, München, Germany : Oxford, United Kingdom : Baden-Baden, Germany, 2015. SINCLAIR in: BUNGENBERG ET. AL. (2015)
- WAIBEL, MICHAEL, ‘Investment Arbitration: Jurisdiction and Admissibility’, University of Cambridge Faculty of Law, Legal Studies Research Paper Series, Paper No. 9/2014.....WAIBEL (2014)

VIII.4.2. Folyóiratcikkek

- ALEXANDROV, STANIMIR A., ‘Breaches of Contract and Breaches of Treaty, The Jurisdiction of Treaty-based Arbitration Tribunals to Decide Breach of Contract Claims in SGS v. Pakistan and SGS v. Philippines’, Journal of World Investment and Trade, 2004 No. 5., pp. 555-577.....ALEXANDROV (2004)
- ANTONY, J., ‘Umbrella Clauses Since SGS v. Pakistan and SGS v. Philippines - A Developing Consensus’, Arbitration International, Vol. 29. No. 4., 2013, pp. 607-640.ANTONY (2013)
- BROWNLIE, I., ‘Causes of Action in the Law of Nations’, British Yearbook of International Law, Vol. 50., No. 1., 1980, pp. 13-41..... BROWNLIE (1980)
- CSERNUS, MÁTÉ, ‘The Fallacy of Treating Domestic Laws as “Facts” in Investment Arbitration’, Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae. Sectio iuridica, Vol. 60., 2021, pp. 129-144..... CSERNUS (2021)

- DOUGLAS, ZACHARY, 'The Umbrella Clause Revisited',
ICSID Review - Foreign Investment Law Journal, Vol. 38.,
No. 2., 2023, pp. 472-483..... DOUGLAS (2023)
- FOOTER, MARY E., 'Umbrella Clauses and Widely-
Formulated Arbitration Clauses: Discerning the Limits of
ICSID Jurisdiction', The Law & Practice of International
Courts and Tribunals, Vol. 16., No. 1., 2017, pp. 87-107.....FOOTER (2017)
- GADELSHINA, ELVIRA R., 'Hermeneutic Reflections on the
Specific Purpose of Umbrella Clauses', The Journal of
World Investment & Trade, Issue 14., 2013, pp. 804-828. GADELSHINA (2013)
- MANN, F. A., 'British Treaties for the Promotion and
Protection of Investments', British Yearbook of
International Law, Vol. 52., No. 1., 1982, pp. 241-254.MANN (1982)
- PAPARINSKIS, M., 'Investment Treaty Arbitration and the
(New) Law of State Responsibility', European Journal of
International Law, Vol. 24., No. 2., 2013, pp. 617-647. PAPARINSKIS (2013)
- PEREIRA DE SOUZA FLEURY, RAÚL, 'Umbrella clauses: a
trend towards its elimination', Arbitration International,
Vol. 31., No. 4., 2015, pp. 679-691..... PEREIRA DE SOUZA FLEURY (2015)
- POTTS, JONATHAN B., 'Stabilizing the Role of Umbrella
Clauses in Bilateral Investment Treaties: Intent, Reliance,
and Internationalization', Virginia Journal of International
Law, Vol. 51., No. 4., 2011, pp. 1005-1046..... POTTS (2011)
- SCHREUER, CRISTOPH, 'Travelling the BIT Route: Of
Waiting Periods, Umbrella Clauses and Forks in the Road',
The Journal of World Investment & Trade, Vol. 5., No. 2.,
2004, pp. 231-256..... SCHREUER (2004)
- SINCLAIR, ANTHONY, 'The Origins of the Umbrella Clause
in the International Law of Investment Protection',
Arbitration International, Vol. 20., No. 4., 2004, pp. 411-
434..... SINCLAIR (2004)

- SPIERMANN, O., 'Individual Rights, State Interests and the Power to Waive ICSID Jurisdiction under Bilateral Investment Treaties', *Arbitration International*, Vol. 20., No. 2., 2004, pp. 179-212..... SPIERMANN (2004)
- WÄLDE, THOMAS W., 'Investment Arbitration Under the Energy Charter Treaty - From Dispute Settlement to Treaty Implementation', *Arbitration International*, Vol. 12., No. 4., 1996, pp. 429-466..... WÄLDE (1996)
- WÄLDE, THOMAS W., 'The "Umbrella" Clause in Investment Arbitration, A Comment on Original Intentions and Recent Cases', *The Journal of World Investment & Trade*, 2005, pp. 183-236. WÄLDE (2005)
- Wong, Jarrod, 'Umbrella Clauses in Bilateral Investment Treaties: Of Breaches of Contract, Treaty Violations, and the Divide Between Developing and Developed Countries in Foreign Investment Disputes', *George Mason Law Review*, Issue 14., 2006, pp. 137-179. WONG (2006)

VIII.5. Egyéb források

- Cornell Law School, Legal Information Institute, 'cause of action', available at: https://www.law.cornell.edu/wex/cause_of_action Legal Information Institute, 'cause of action'
- CRAWFORD, JAMES, 'Treaty and Contract in Investment Arbitration', *The 22nd Freshfields Lecture on International Arbitration* London, 29 November 2007..... CRAWFORD (2007)
- International Law Commission, 'Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts', Supplement No. 10 (A/56/10), chp.IV.E.1, 2001..... ARSIWA
- LawRight, 'Cause of Action', available at: <https://lawright.org.au/legal-information/going-to-court/cause-of-action/> LawRight, 'Cause of action'

Magyarország, 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról..... Pp.

MARTIN, JARRETT, ‘Causation in International Investment Law’, in: GAMBARINI, CAMILLA, (ed.), ‘Jus Mundi: Investment Law and Arbitration’, available at: <https://jusmundi.com/en/document/publication/en-causation-in-international-investment-law> MARTIN (2024)

PEREIRA DE SOUZA FLEURY, RAÚL, ‘Closing the umbrella: a dark future for umbrella clauses?’, Kluwer Arbitration Blog, October 13, 2017, available at: <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2017/10/13/closing-umbrella-dark-future-umbrella-clauses/> PEREIRA DE SOUZA FLEURY (2017)

ROWE, SAMANTHA J. and PORTMAN, SVETLANA, ‘Current trends in ‘umbrella clause’ claims arising from breaches of contractual obligations’, International Bar Association, 2021.06.03, available at: <https://www.ibanet.org/current-trends-umbrella-clause-claims> ROWE és PORTMAN (2021)

Az ábrák jegyzéke

1. ábra: Az umbrella clause-t tartalmazó (narancs), illetve nem tartalmazó (zöld) új beruházásvédelmi egyezmények számának alakulása. Forrás: UNCTAD, IIA Mapping Project.....	2
2. ábra: az umbrella clause által lefedett kötelezettségek (a szerző ábrája).	16
3. ábra: az umbrella clause, mint jogalap alapján fennálló joghatóság alapvető elemei, feltételei (a szerző ábrája).....	20
4. ábra: a szerződésszegésen alapuló umbrella clause-követelések háromszintes szerkezete és a szerződéses vitarendezési klauzulák hatálya (a szerző ábrája).....	35
5. ábra: az umbrella clause-követelések csoportosítása és a szerződéses vitarendezési klauzulák hatása (a szerző ábrája).	37